

ZLÍN

V PROMĚNÁCH ČASU

Autor námětu:

Radek Klimeš

Vedoucí redaktor:

Ing. Ivo Klásek

Výtvarná redakce:

Radek Klimeš

Technická redakce a sazba:

Ing. Ivo Klásek

Ilustrace:

Marcela Lenczyková

Autoři textu: (str. 13-15, 27-69, 81-127)

PhDr. Rostislav Janošík

(str. 19-23)

PhDr. Jiří Kohoutek, CSc.

(str. 70-77)

Ing. Ivo Klásek

Odborná spolupráce:

PhDr. Zdeněk Pokluda

Zdroj historických fotografií:

SOkA - Státní Okresní archiv Zlín, Klečůvka

Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně

Obuvnické muzeum Zlín

Moravský zemský archiv Brno

(str. 121) Miloš Gregor

(str. 122) Miroslav Pokorný

Autor fotografií:

© Radek Klimeš - Ateliér Regulus

Zlín v proměnách času

© ing. Ivo Klásek, © Radek Klimeš

Copyright © Ateliér Regulus Zlín, 2001. Vydání první. Všechna práva vyhrazena.

Producent: STEBI PRIMA, spol. s r.o.

Tisk: Petr Samohýl, ofsetová tiskárna Samohýl Reprint

Adresa redakce: Ateliér Regulus, tř. T. Bati 4091/32, 760 01 Zlín (budova Městského divadla)

E-mail: regulus@zl.inext.cz, regulus@atelier-regulus.cz, www.atelier-regulus.cz

Žádná část této publikace nesmí být publikována a šířena jakýmkoli způsobem a v žádné podobě bez výslovného písemného svolení vydavatele.

MEZI DVĚMA obdobími NESVOBODY

POVÁLEČNÉ ROZDĚLOVÁNÍ FUNKCÍ

Ani demokracie, ani totalita - čili jakási polodemokracie. Tak by se dalo výstižně nazvat období tří let po r. 1945, než veškerou moc strhli na sebe komunisté. Ve Zlíně ji měli navzdory silné baťovské tradici a malému vlivu KSČ před válkou ve svých rukou téměř od prvních dnů po osvobození.

Tato skutečnost nepochybně souvisela s tím, že funkce mezi čekatele na moc byly rozdělovány na konspiračních schůzkách "vyvolených" dávno předtím, než do města vstoupili osvoboditelé. Komunisté si dobře uvědomovali, že získají-li významné pozice v hospodářské oblasti, spadne jim politická moc do klína víceméně sama.

Svou roli v posílení pozic KSČ sehrávalo i nadšení z osvobození města Rudou armádou. Do nových mocenských poměrů účinně zasahovala i sovětská tajná služba NKVD, sídlící v Čiperově vile, kde probíhaly výslechy zatčených gestapáků a osob podezřelých ze spolupráce s nimi. I to přispívalo k lepší výchozí pozici těch, kteří včas pochopili, že po osvobození to bude KSČ, která rozhodne o budoucnosti Zlína i celé republiky.

Nejaktivněji se v prvních dnech po osvobození města zachovali komunisté v Baťových závodech. Již 5. 5. 1945 zde byl z podnětu KSČ utvořen revoluční závodní výbor, v němž rozhodující vliv získali lidé, kteří vesměs přišli do Zlína za války odjinud a jež v podstatě nikdo ze starousedlíků neznal: V. Morýs, J. Kijonka, Dr. I. Holý aj.

Dne 13. 5. 1945 byl 32letý JUDr. Ivan Holý jmenován národním správcem firmy Baťa (v r. 1946 se stal generálním ředitelem). Ve svých rukou soustředil velkou moc a v příštích letech mohl účinně využívat kontaktů s čelnými funkcionáři KSČ včetně K. Gottwalda a Rudolfa Slánského. Pod Holého vedením se podařilo dosáhnout postupné obnovy výroby, takže do července 1945 byl v baťovce vyroben již milion párů bot. Dekretem prezidenta republiky E. Beneše z 24. 10. 1945 byla továrna zahrnuta do sféry zestátněných podniků. Holý se svými spolupracovníky se tak pod patronací KSČ stal neomezeným pánem nad zaměstnanci Baťových závodů i nad dřívějším vedením firmy.

Ke svým bývalým chlebedárcům, kteří ho v roce 1939 přijali do podniku, se zachoval bezpříkladně cynicky: Ač sám konfident gestapa a SD, obvinil paradoxně D. Čiperu i celé vedení firmy Baťa ze spolupráce s nacisty. Dosavadní ředitelé Baťových závodů byli zbaveni funkcí a v létě 1945 se dokonce ocitli v internačním táboře na Rybníkách (D. Čipera, J. Zavrtálek, H. Vavrečka, F. Malota). Teprve když D. Čipera zahájil na protest proti tomu hladovku, byli jmenováni na zásah ministra spravedlnosti J. Stránského propuštěni. Komunisté pod vedením národního správce JUDr.

Ivana Holého a předsedy podnikové rady Baťových závodů J. Kijonky provedli v krátké době čistky, na jejichž základě byli začátkem června 1945 z podniku propuštěni bývalí členové vedení firmy: H. Baťa, J. Blažek, M. Schubert a M. Leopoldová - Baťová; D. Čipera odešel raději na vlastní žádost sám. Vyhození nebyli ovšem jen reprezentanti bývalého vedení firmy. Celkem bylo sesazeno 399 vedoucích, z toho 212 bylo propuštěno a 187 přeřazeno na jinou práci. Do konce r. 1945 bylo z baťovky propuštěno na dva tisíce zaměstnanců.

Uvítání velvyslance Spojených států L. A. Steinhardta 15. 5. 1946

V květnu 1945 se ve Zlíně ujal správních pravomocí také nově ustavený Místní národní výbor (MNV) a svou činnost zahájil i zlínský Okresní národní výbor (ONV). Na základě doporučení člena NKVD J. Kulíkova, který za války působil jako náčelník rozvědky I. čs. partyzánské brigády J. Žižky, byl dne 12. 5. 1945 na veřejném shromáždění občanů města schválen do funkce předsedy MNV partyzán Josef Vávra - Stařík.

Jednalo se o muže s velmi podivnou minulostí, který byl údajně spolupracovníkem gestapa a SD. Stál prý v pozadí jak záhadné smrti J. Masaryka a mjr. A. Schramma, tak i za zatčením a popravou jeho údajného vraha M. Choce. Ještě tragičtější byla pozdější Vávrova role agenta - provokatéra StB v nechvalně známé Akci Světлана, jež patřila k největším protikomunistickým vystoupením zdejšího obyvatelstva po r. 1948.

Omyl "lidového" rozhodnutí našťastí napravili ti, kteří mohli o Vávrově pochybně protektorátní minulosti něco vědět od nacistů a jejich konfidentů. Novopečený národní správce baťovky Dr. I. Holý totiž navrhl do funkce předsedy MNV ve Zlíně svého přítele a člena KSČ - Viléma Morýse. Dne 17. 5. 1945 byl pak předsedou ONV zvolen další člen KSČ - Dr. Lubomír Nondek, rovněž podezřelý z toho, že za války udal gestapu několik lidí.

Vliv KSČ ve Zlíně se zvýšil rovněž díky návštěvě předsedy KSČ a místopředsedy vlády K. Gottwalda

K. Gottwald ve Zlíně na návštěvě Baťových závodů 11. 6. 1945

v červnu 1945 a kvůli podpoře, které se komunistům dostávalo od Vávrových partyzánů i od stranických funkcionářů z Brna a z Prahy. Reakcí na změněné podmínky bylo i přenesení sídla KV KSČ z Hodonína do Zlína. Předsedou krajského výboru KSČ byl R. Rédr, místopředsedou J. Kijonka a sekretářem F. Mráz. Po návratu z koncentračního tábora se do stranické práce zapojili také předváleční členové KSČ: A. Tesák, J. Maniš, J. Simajchl a J. Pastyřík.

Činnost, kterou tehdy KSČ vyvíjela, vedla na Zlínsku k neobyčejnému početnímu nárůstu členské základny. V červenci 1945 měla tato strana 7700 členů, o měsíc později to bylo již 8200 osob. Ať už se

Shromáždění příslušníků Čsl. strany národ. socialistické 1. 5. 1946

jednalo o příliv nových straníků způsobený vývojem vnitropolitické situace, nebo nezakryvanými mocenskými ambicemi místních funkcionářů, faktem zůstává, že ve volbách v květnu 1946 obsadila KSČ ve Zlíně první místo se ziskem 38,1% hlasů, národní socialisté získali 34,1%, sociální demokraté 14,2% a lidovci 13,4% hlasů voličů. Toto volební vítězství komunistů ještě více posílilo jejich pozice před nadcházejícím mocenským střetem, který vyvrcholil ve dnech vládní krize v únoru 1948.

Část průvodu příslušníků KSČ na náměstí Rudé armády 1. 5. 1946

Zlínský boj o moc

Programové upevňování pozic KSČ v prvních měsících po osvobození Zlína úzce souviselo s osobami vedoucích činitelů této strany. Nejasná a často velmi temná protektorátní minulost JUDr. I. Holého a jeho stranických souputníků nebyla překážkou v tom, aby si ve svěřených úřadech nepočí-

nali málem jako neomezení vládcí. V době, kdy se na veřejnost dostávaly první informace o závadné minulosti JUDr. I. Holého, byli on i jeho nejbližší spolupracovníci pevně usazeni ve funkcích a měli na své straně bezpečnostní složky naše i sovětské, jakož i podporu vysokých stranických činitelů. Přesto za účelem

K. Gottwald na návštěvě Zlína v dubnu 1947 před 21. budovou

ochrany před případným prozrazením kompromitujících skutečností si tyto vedoucí představitelé KSČ ve Zlíně zřídili zvláštní vyšetřovací orgán, zvaný Tajná zjišťovací policie. Ten měl za úkol nejen usměrňovat vyšetřování zatčených gestapáků, ale i zastrašovat oponenty KSČ, kteří by chtěli novým mocným připomínat jejich minulost.

Do čela tohoto orgánu byl dosazen JUDr. F. Šimčík, "pravá ruka" JUDr. Holého, jeho blízkými spolupracovníky v roli vyšetřovatelů se stali J. Trunda, V. Horák a A. Zouhar. Podle svědeckých výpovědí se již v květnu 1945 vyskytly ve Zlíně dokonce případy tzv. rudého gestapismu, kdy vyšetřovatelé tohoto "revolučního" represivního orgánu se nezdráhali používat vůči vyslychaným osobám krutého fyzického násilí.

Zlínští komunisté ve své touze po dosažení absolutní moci začali již v říjnu 1945 organizovat v Baťových závodech ozbrojené složky - Lidové milice. Věc byla natolik vážná, že se jí v lednu 1946 zabýval dokonce parlament. Tato ilegální ozbrojená složka KSČ byla sice posléze formálně zrušena, avšak ve skutečnosti polovina milicionářů "přešla" pod závodní stráž a zbytek byl poslán do výroby.

Pochodující ozbrojení dělníci n.p. Bata

K. Gottwald při rozhovoru s Dr. Holým v dubnu 1947

Někteří komunisté se v té době nijak netajili svým přáním "konečného řešení" situace kolem někdejších vedoucích činitelů baťovky. Za údajnou spolupráci s nacisty byli nakonec někteří z bývalých ředitelů firmy v r. 1947 souzeni. Dopadli naštěstí lépe než později jejich hlavní žalobce - JUDr. Ivan Holý. D. Čipera sice raději emigroval, avšak u H. Vavrečky soud neshledal důvody k odsouzení a F. Malota souzen nebyl vůbec. Osvobozující rozsudek byl vynešen i v případě bývalého německého ředitele baťovky - Dr. A. Miesbacha. Naproti tomu bývalý šéf firmy Jan Antonín Baťa byl koncem dubna 1947 v nepřítomnosti (jako brazilský občan) odsouzen k 15 letům vězení a k propadnutí celého jmění ve prospěch státu; navíc byl zbaven čestného doktorátu z brněnské techniky.

Spravedlivému potrestání však tehdy neunikl vrchní tajemník zlínské služebny gestapa K. Raschka, jenž měl na svědomí smrt nejméně 95 osob. Mimořádný lidový soud, zasedající dne 13. 9. 1945 ve Velkém kině ve Zlíně, ho odsoudil k trestu smrti oběšením. Veřejná poprava tohoto obávaného gestapáka se konala ještě týž den večer na hřišti Sportovního klubu Letná. Tato událost se stala symbolickou tečkou za hrůzami německé okupace.

Novinová zpráva o účtování s válečnými zločinci

NÁRODNÍ PODNIK BAŤA A DALŠÍ VÝSTAVBA MĚSTA

Zestátněné baťovce byl dne 7. 3. 1946 úředně stanoven nový název: Baťa, národní podnik. Komunisté v jeho vedení chtěli podnik představit jako vzor znárodněného průmyslu, směřujícího k socialistickému národohospodářskému ideálu.

Síla baťovské tradice dovedla zpočátku odolávat extrémním levicovým heslům. I přes komunistickou propagandu o škodlivosti tzv. batismu, s níž krátce po válce vyrukoval na stránkách "Naší pravdy" někdejší vedoucí redaktor Zpravodaje prodavačů firmy Baťa J. Mach, za války loajální nejen k Baťovi, ale i k Hitlerovi, museli i mnozí čelní představitelé KSČ uznat, že ne všechno na Baťovi a jeho systému práce bylo špatné. Svědčí o tom mimo jiné slova A. Zápotockého, který ještě v r. 1946 prohlašoval, že "v tom se můžeme a budeme od Bati mnohému učit". Bohužel, tak jako v řadě dalších případů, i tady se následné činy členů a funkcionářů KSČ brzy rozešly s jejich slovy.

V letech 1945 - 1946 se ve zlínském továrním areálu podařilo obnovit tempo výroby. Mizely trosky budov, připomínající bombardování z r. 1944. Z původního průmyslového komplexu byly v r. 1946 vyčleněny některé jeho součásti - Fatra Napajedla a letecká továrna v Otrokovicích. Neobvyklou novinkou se v témže roce stalo zřízení Divadla pracujících a Filharmonie pracujících v rámci n. p. Baťa ve Zlíně.

Zahájení tzv. dvouletky počátkem r. 1947 bylo i ve Zlíně zřetelným krokem k prosazení plánování v národním hospodářství. V budovách a dílnách n. p. Baťa se propagovala nová hesla (zlepšovatelství, budovatelský plán atd.), vzrůstal zde vliv komunistů v odborech i v celém dění podniku. To všechno vytvářelo příznivé podmínky k tomu, aby se KSČ pokusila převzít veškerou moc v zemi do svých rukou. Vývoj událostí v následujících měsících ukázal, že ani Zlín nebyl v tomto směru výjimkou.

Po odstranění následků války se pomalu rozbíhala další výstavba města. Nebyla již zdaleka tak rozsáhlá, nicméně ještě nějakou dobu pokračovala v baťovské tradici zdejší architektury: nadále se stavělo z neomítaných cihel. Od r. 1947 vyrůstalo sídliště se 12 bloky bytových domů v lokalitě Obeciny I-XII, po jehož dokončení v r. 1949 bylo předáno uživatelům 372 bytů; v r. 1951 bylo přejmenováno na čtvrť Julia Fučíka. Na tuto výstavbu navazovalo vybudování tzv. Morýsových domů - věžových osmipodlažních objektů s vysokým standardem bydlení (1948 - 1950). Jako příklad avantgardní architektury byl pak v letech 1949-1950 postaven tzv. Kolektivní dům se 102 byty pro

350 - 400 obyvatel - na prostranství poblíž bývalé vily J. A. Bati.

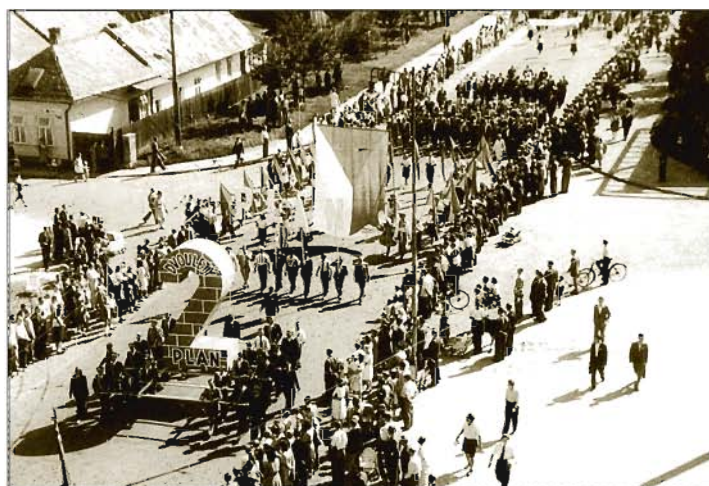
Řada z plánovaných staveb musela počkat ještě další desítky let, než došlo vůbec k jejich realizaci (např. sídliště Jižní svahy), jiné zůstaly již jen na papíře. Město bylo v prvních poválečných letech vyzdobeno i některými uměleckými díly, např. pomníkem T. G. Masaryka (1945) od O. Španiela nebo Památníkem hrdinů (se sochou partyzána) od V. Makovského (1946).

Slavnostní shromáždění u Morýsova domu 3. 1. 1949

Agitace k dvouletce - na tribuně ministr Dolanský - 18. 8. 1946

Valaško-slovácké slavnosti KSČ 18. 8. 1946 - agitace k dvouletce

Postavení Dr. I. Holého i dalších komunistických představitelů města Zlína se koncem roku 1946 a v první polovině roku 1947 stávalo čím dál obtížnější. Stále hlasitěji se ozýval požadavek na vyšetření Holého minulosti. V zostřující se atmosféře přispěchal generálnímu řediteli znárodněné batovky na pomoc jak místní komunistický tisk, tak i muž, který ve dnech vládní krize o rok později sehrál úlohu "šedé eminence", jež řídila přímo na místě průběh komunistického převratu - sovětský velvyslanec V. A. Zorin, který navštívil Zlín ve dnech 6. - 7. 2. 1947.

Zlínští komunisté hodlali na podporu vratké pozice JUDr. I. Holého využít i plánované cesty prezidenta E. Beneše. Ten však odmítl Zlín navštívit, protože pochopil, oč stoupencům zkompromitovaného komunistického ředitele ve skutečnosti šlo. Benešovo odmítnutí však souviselo i s komunistickým tažením právě proti jeho straně - národním socialistům. Na tyto útoky reagoval v té době jeden z jejich poslanců, účastníků západního odboje - mjr. A. Bartoš. Ten na důkaz politického terorismu vypracoval memorandum a shromáždil pod něj 3802 podpisů členů strany.

Nakonec poslanec A. Bartoš dne 11. 7. 1947 vystoupil s dvouhodinovým projevem o poměrech ve Zlíně v Ústavodárném národním shromáždění v Praze. Poukázal na pronásledování zlínských nekomunistů ze strany JUDr. I. Holého, J. Kijonky a Dr. Šimčíka a označil jejich postup vůči politickým oponentům za gestapismus. Dále hovořil o zneužívání vysokých funkcí zlínských činitelů KSČ i o jejich kořistnictví.

Manifestace zaměstnanců n.p. Baťa 18. 2. 1948 - hlasování pro revoluci

V neposlední řadě poukázal i na Holého protektorátní minulost a naopak se zastal bývalého ředitele batovky a starosty Zlína D. Čipery.

Na Bartošovu interpelaci v průběhu předprázdninového zasedání parlamentu, dne 14. 7. 1947, odpověděl sám generální ředitel n. p. Baťa a poslanec za KSČ - JUDr. I. Holý. Celý text jeho projevu otiskl dne 16. 7. 1947 deník Rovnost. Holý ve svém vystoupení nedovedl odpovědět na žádné ze vznesených obvinění, ale zaměřil se výhradně na příznivé ekonomické výsledky, které byly zřejmé každému na první pohled. Méně už se bralo v úvahu, že souvisely především s prací zaměstnanců znárodněné továrny, nikoli s činností, ostatně velmi problematickou, jejího komunistického vedení.

Se snahou tonoucího, který se chytá každého stébla, nezapomněl Holý ani na srovnání své "skrom-

Lidové milice n.p. Baťa - 13. 10. 1948

Oslava VRSR v Gottwaldově - 1949

nosti" s "rozmařilostí" předchozího ředitele D. Čipery, jemuž vytkl, že v r. 1944 utratil na reprezentační účely z peněz firmy 4 miliony 600 tisíc korun, kdežto on v r. 1946 na tytéž účely spotřeboval "pouze" 1 milion 700 tisíc korun. Jedině, nač se skutečně tento nemežený vládce batůvky zmožil, bylo to, že navrhl, aby byla do Zlína vyslána parlamentní delegace.

Když se parlament začal causou Bartoš-Holý znovu zabývat, psal se již 24. 3. 1948. Mezitím se situace vyostřila i ve Zlíně a k moci se v celém státě

1948 zahajovaly svou činnost také zlínské akční výbojy Národní fronty.

Když prezident E. Beneš nakonec demisi odstoupivších ministrů přijal a umožnil Gottwaldovi legální uchopení moci, nastaly těžké chvíle pro všechny stoupence skutečné demokracie. I ve Zlíně začaly čistky, účtování s těmi, kteří se nechtěli smířit s vítězstvím "ulice". Z národního podniku Baťa bylo "vyakčňeno" celkem 417 lidí. K propouštění nepohodlných osob však docházelo i jinde - ve školách i v úřadech.

I. Holý a jeho společníci triumfovali. Samozřejmě nepopomněli ani na národní socialistického poslance A. Bartoše. Ten jim navíc situaci ulehčil tím, když sám oznámil, že za změnách politických poměrů nemůže dál svůj poslanecký mandát vykonávat. Podobně se o několik dní později zachovala i JUDr. M. Horáková. Ani ji toto gesto bystřenské demokratky nebylo pounorovým vítězím prominuto. V obou případech nedala na sebe pomsta nových mocných dlouho čekat.

Již koncem února 1948 byl A. Bartoš zatčen a zbaven nejen vojenské hodnosti, ale i všech vyznamenání. Naštěstí se mu podařilo i s rodinou překročit hranice do Rakouska. Odtud se přes Švýcarsko a Francii dostal

ZRODIL SE GOTTWALDOV

... Zlín • PÁTEK 26. LISTOPADU 1948 • ČÍSLO 44 •

ŠKOLY A UNIVERZITY Klementa Gottwalda
PIANINISTE NEČEKÁ

PROČ PRÁVE GOTTWALDOV?
VILÉM MORÝS, předseda MNV

Tep svobodné práce
TĚŽKÉ ŽESKOLOVSKÉ ŽÁVOSTI KOJEDNÁVČI A GUMÁRENSKÝCH

Vilém Morýs, předseda MNV a 2. zástupce v správním výboru republiky.

... Tvoříme velikou věc. ... vytváříme nový administrativní celek pro oblast našeho průmyslového sídliště. Naplníme touto sídlištním novým duchem, duchem cílevědomého a správně plánovaného budování tak, jak nás tomu učil a vedl náš otcovský rádece, nejlepší přítel a soudruh, prezident Klement Gottwald. ... Řekl jsem již, co nás hmovalo kupředu. Bylo to a je to vědomí, že z toho bude mít náš Klema radost. Všecka ta radost byla posvěcena jeho jménem. Prýštila z toho mileho a často vyslovovaného jména radost, chuť do práce i do boje za to, co on skoro prorocky viděl v roce 1945....

Vilém Morýs, předseda MNV, Tep svobodné práce, Zlín, 26. 11. 1948

... dostali komunisté v čele s K. Gottwaldem. Zhruba měsíc předtím, dne 11. 1. 1948, navštívil Zlín Gottwaldův zeť JUDr. A. Čepička, tehdejší ministr vnitřního obchodu. Po jeho odjezdu JUDr. Holý i Kijonka již věděli, že konečně zúčtování s "reakci" je jen otázkou krátkého času.

Na tuto dlouho očekávanou roli se i zlínské komunisté důkladně připravovali a urychleně mobilizovali zdejší pracovníci. Dne 18. 2. 1948 a pak znovu 24. 2. 1948 se ve Zlíně uskutečnila mnohatisícová shromáždění lidu. Ze druhého z nich (v den generální stávky) byl odeslán prezidentu E. Benešovi telegram se žádostí, aby přijal demisi nekomunistických ministrů. Od 21. 2.

do Německa, kde vstoupil do zpravodajské kurýrní služby gen. F. Moravce, svého bývalého velitele z doby druhé světové války. Alespoň v jeho případě se komunistům nepodařilo svou pomstu dokonat.

Únor 1948 nade vši pochybnost ukázal, že slušnost mnohých nekomunistů neměla šanci obstát v nerovném zápase s křiklouny a politickými konjunkturalisty, kteří našli dočasné útočiště v KSČ. Toto jejich vítězství by však nebylo možné, kdyby jim tehdejší demokratický režim nedovolil použít otevřeného násilí

za pomoci "ozbrojené pěsti dělníků" - ilegálních Lidových milic. Po tzv. "únorovém vítězství pracujícího lidu" nestála JUDr. I. Holému v cestě za neomezenou mocí již žádná vážná překážka. Až na jedinou: poučení z dějin. Říká se totiž, že každá revoluce (a komunisté přece Únor 1948 označují za "revoluci") začne nakonec požírat i své vlastní děti. JUDr. I. Holý se o pravdivosti těchto slov mohl přesvědčit o několik let později sám. Dne 13. 6. 1951 byl nakonec i on zatčen všemocnou Státní bezpečností.

Slavnostní položení základního kamene pomníku K. Gottwalda

341&

VYHLÁŠKA

ministra průmyslu

ze dne 21. prosince 1948

o změně znění firmy Baťa, národního podniku.

Podle § 1, odst. 2 vládního nařízení ze dne 15. ledna 1946, č. 6 Sb., kterým se vydává statut národních podniků průmyslových, schvalují změnu firmy národního podniku, jehož zřízení bylo uveřejněno vyhláškou ministra průmyslu ze dne 7. března 1946, č. 927 Ú. l. I a č. 840 Ú. v. tak, že se její dosavadní znění Baťa, národní podnik, nahrazuje zněním:

Svit, národní podnik.

Ministr:

Kliment v. r.

JAK SE STANU ÚDERNÍKEM

- 1 SOCIALISTICKÝM ZÁVAZKEM PŘEKROČÍM PŘEDPISANÉ NORMY A SVŮJ ZÁVAZEK BUDU PLNIT NEJMÉNĚ 1 MĚSÍC.
- 2 PŘEKRAČOVÁNÍ NOREM DOČÍM NOVÝMI PRACOVNÍMI METODAMI, LEPŠÍ ORGANISACÍ PRÁCE A PRACOVISTĚ.
- 3 BUDU DBÁT, ABY ZÁVAZEK BYL SPLNĚN, NEJEN NA MNOŽSTVÍ, NYBRŽ ABY TAKÉ KVALITA ODPOVÍDALA PŘEDPISŮM.
- 4 NOVÉ PRACOVNÍ ZÁVAZKY A VŠECHNY SVĚ POŽADAVKY A ZKUŠENOSTI BUDU PŘEDÁVAT SVÝM SPOLUPRACOVNÍKŮM.
- 5 SVÝM PRACOVNÍM VÝKONEM A CHOVÁNÍM BUDU PŘÍKLADEM VŠEM OSTATNÍM SPOLUPRACOVNÍKŮM, BUDU SE STARAT O TO, ABY LEGITIMACI ÚDERNÍKA NE-MĚL NIKDO, KDO SI JI NEZASLOUŽÍ.

**KRAJSKÁ ODBOROVÁ RADA
V GOTTWALDOVĚ**

GOTTWALDOV - "MĚSTO OSVOBOZENÉ PRÁCE"

Nikoli Zlín, ale Gottwaldov

Léta 1948-1989 patří k těm obdobím našich moderních dějin, jejichž zhodnocením se zabýval dokonce Parlament ČR. Zákonem č. 198/1993 Sb. o něm prohlásil, že bylo "zločinné a zavrženíhodné".

Existuje sice zákon o protiprávnosti komunistického režimu a odporu proti němu, avšak dodnes nám chybějí historické práce, které by objektivně a spravedlivě popsaly, co se to vlastně v oněch letech na území našeho státu stalo. Bilance posledních, "porevolučních" let není v tomto směru radostná: nebyla přerušena kontinuita "rudého" práva, nedošlo k očistě státní správy od lidí zkompromitovaných svou činností za minulého režimu, nepotrestána zůstala naprostá většina zločinů spáchaných ve jménu boje s "třídními nepřáteli".

Pokoušíme-li se tedy alespoň zčásti popsat to, co se událo v letech tzv. budování socialismu, nesmíme zapomínat, že i tehdy žili v této zemi na jedné straně lidé stateční, poctiví a pracovití, kdežto na straně druhé zbabělci, hochštapleři a kariéristé, zkrátka: lidé (mezi nimi i osobnostmi) a lidičkové.

Po Únoru 1948 nebyl ani Zlín ušetřen důsledků vítězství zla nad dobrem, ideologie nad lidským umem a zdravým rozumem. "Baťovská" cesta dalšího rozvoje města i celého regionu byla spěšně opouštěna, vzpomínka na někdejšího "šéfa" světoznámé obuvnické firmy se stávala pro mnoho bývalých baťovců noční můrou, kterou bylo lépe co nejrychleji zaplašit. Z kvetoucího "amerického" města se Zlín pozvolna proměňoval v šedivé a nudné "město-továrnu", "mrtvé město", ve kterém nebylo radno svěřovat se se svými názory raději nikomu.

Namísto schopných manažerů nastoupili do vedoucích funkcí na všech úrovních straníční aparátníci s ideologickými klapkami na očích a všelijací poslušní vykonavatelé nejrůznějších rozhodnutí sekretariátů neomylné, všemocné a všudypřítomné státostrany - KSČ.

Nebylo náhodou, že právě Zlínem, dříve jakýmsi "mozkovým trustem" a "experimentátorskou dílnou" první republiky, prošli v letech tzv. budování socialismu mnozí z těch činitelů KSČ, kteří zanechali negativní stopu své činnosti nejen v historii "rodné strany", ale i celého státu: J. Lenárt, A. Indra, M. Jakeš, R. Hegenbart a další.

Komunistický převrat z února 1948 znamenal zásadní změnu v životě celé republiky a výrazně se dotkl i Zlína, který patřil k významným střediskům průmyslové výroby. Zlínští komunisté tehdy uměli využít pro ně příznivé situace ve svůj prospěch a snažili se naklonit si nejvyšší stranické vedení návrhem, který se nedal odmítnout. Z iniciativy generálního ředitele baťovky Dr. I. Holého byl předložen návrh, aby byl Zlín pojmenován po "vůdci čs. proletariátu" - Klementu Gottwaldovi.

Přejmenování bylo tehdy v kurzu a nijak nepřekvapovalo: již v r. 1945 byla tř. T. Bati přejmenována na tř. Stalinovu, ulice Dlouhá na Murzinovu, tř. Zálešenská na tř. 2. května a nám. T. G. Masaryka na nám. Rudé armády. Dále se změnila ulice Msgr. Šrám-

ka na Osvoboditelů a Rašínova na 25. února (1949). Dovršením poválečného přejmenování byla v r. 1951 změna jména Masarykova nám. na nám. Míru a tř. Štefánikovy na tř. Leninovu.

Většina těchto změn spadala do doby, kdy byl předsedou Jednotného národního výboru (JNV) v Gottwaldově M. Jakeš (1950-1952). Podle svědectví publikovaného až po roce 1989 Jakeš prý tehdy "prosazoval přejmenování ulic, čtvrtí a dokonce navrhoval ruské názvy pro různé části města."

V tom posledním prý narazil na odpor některých lidí. (NP 19. 1. 1990) Budme rádi, že

Náměstí Míru

to skončilo našťastí takto. Obdobnou prosovětskou "vstřícností" se M. Jakeš a V. Biřák zapsali do letopisů celonárodního ponížení a hanby po porážce Pražského jara roku 1968.

Dr. I. Holý a jeho spolupracovníci rozehráli hru o přejmenování Zlína na **Gottwaldov** takticky jen pár dní přede dnem narozenin Klementa Gottwalda, jejichž oslavování se po Únoru 1948 stalo jedním z pravidelných rituálů (poslední se konal ještě 22. 11. 1989) uctívání

komunistických vůdců. Změna jména byla načasována ke 23. 11. 1948, kdy Gottwald slavil 52. narozeniny. Akt přejmenování měl představovat proměnu někdejšího symbolu kapitalismu v symbol vítězného socialismu.

Nový název města vstoupil úředně v platnost od 1. 1. 1949 a šel ruku v ruce také se změnou územně

Východní průčelí náměstí Míru

Autobusová stanice na náměstí

Severní strana náměstí

správního uspořádání města i celého regionu. Ke zmíněnému datu se součástí Gottwaldova staly nově připojené obce: Jaroslavice, Malenovice, Tečovice, Kvítkovice a Otrokovice (z nich některé pouze dočasně). V letech 1954 - 1964 ke Gottwaldovu patřily: Zlín, Příluky, Mladcová, Prštné, Louky a Malenovice. Ke dni 1. 1. 1949 se Gottwaldov stal krajským městem. Gottwaldovský kraj, existující na základě správní reformy v letech 1949 - 1960, zahrnoval tyto okresy: Val. Meziříčí, Vsetín, Val. Klobouky, Gottwaldov, Holešov, Kroměříž, Uh. Hradiště, Uh. Brod, Veselí nad Moravou, Hodonín a Kyjov.

"Únorové vítězství čs. pracujícího lidu nad reakcí" z r. 1948 se i ve Zlíně (pozdějším Gottwaldově) stalo především nástupem stranických funkcionářů směrem k neomezené moci. Svádělo to k projevům neskromnosti, pohrdání občany a arogance a v konečných důsledcích ke zneužívání mocenských prostředků k pronásledování "třídních nepřátel" a nakonec každého, kdo se netajil svými výhradami k novému režimu.

Již krátce po únorovém převratu 1948 nastala vlna totálního znárodnění soukromého sektoru v ekonomice. Ve dnech 26. - 27. 2. 1948 vydaly Zemský národní výbor v Brně a ONV ve Zlíně dekrety o zavedení národních správ na některé soukromé firmy. V létě 1948 pak byly tyto dřívější soukromé podniky začleněny do tzv. socialistického sektoru. V rámci programové likvidace soukromého podnikání byly ve Zlíně v r. 1948 zestátněny firmy B. Laciný, A. Jirouska, F. Nováka, J. Červinky, F. Kohoutka, A. Červinky, Pipala, P. Jopka, K. Siegla, E. Potměšila, J. Šedivého a E. Čermáka. Následovala likvidace soukromého obchodu, živností a řemesel. Místo toho byly zřízeny tzv. komunální podniky (Služby veřejnosti města Gottwaldova, 1949) a družstva (Fotografie, 1950).

V čele Zlína (Gottwaldova) se po Únoru 1948 vystřídala řada komunistických funkcionářů. Po předsedovi MNV V. Morýsovi, který v r. 1948 zahynul při dopravní nehodě, stáli v čele MNV (v letech 1949 - 1954 Jednotného národního výboru) v Gottwaldově: E. Místecký (1949), R. Rédr (1949 - 1950), M. Jakeš (1950 - 1952), V. Červinka (1952 - 1954, 1960 - 1964), A. Gistr (1954 - 1960) a A. Huspenina (1964 - 1970). V r. 1951 převzal funkci předsedy KNV v Gottwaldově K. Kodovský; od r. 1957 byl předsedou KV KSČ později nechvalně známý stalinista a jeden z "normalizátorů" - A. Indra.

Bylo i osobní "zásluhou" těchto funkcionářů KSČ, že právě na východní a jihovýchodní Moravě, patřící do rámce Gottwaldovského kraje, pronásledování odpůrců komunistického režimu bylo vedeno s obzvláštní brutalitou a rozrostlo se až do obludných rozměrů. Nešlo jen o nucené vystěhovávání nepohodlných rodin do pohraničí (listopad 1952) a o různé další formy šikanování, o nichž se většinou veřejnost ani nedozvěděla. Jednalo se především o permanentní ideologickou kampaň v tisku a v rozhlase, která měla "zpracovávat" veřejné mínění tak, aby i řadoví občané souhlasili s kriminalizací a následným trestním postihem "trídních nepřátel".

Ve vybičované atmosféře, v níž mohl být obviněn z tzv. protistátní činnosti vlastně kdokoli (včetně vysokých funkcionářů vládnoucí KSČ), se na počátku 50. let uskutečnila masová represálie vůči obyvatelstvu, jaké neměly do té doby období. Například i přímo v Gottwaldově byl tehdy zřízen tábor nucených prací.

S přispěním některých agentů Státní bezpečnosti (StB) a sovětské tajné služby (NKVD), např. J. Vávry - Staříka, J. Hoška, L. Hlavačky aj., byly bezpečnostními orgány vykonstruovány dvě velké "protistátní" skupiny: *Hory Hostýnské* a *Světlana*. Zatýkáni a výslechy údajných "trídních nepřátel" probíhaly s mimořádnou krutostí, zejména ve věznici v Uherském Hradišti. "Gestapismus" některých tamnějších vyšetřovatelů StB vedl nakonec až k vynuceným přiznáním a následným soudním procesům.

Velké kino v Gottwaldově se v květnu 1950 stalo dějištěm monstrózního soudního procesu s odbojovou skupinou *Světlana-Makyta*, kterou zorganizoval J. Vávra - Stařík a jejíž mnozí členové skončili buď na popravišti, nebo se dostali na dlouhá léta do vězení. V rámci druhé skupiny *Světlany* byli v r. 1950 odsouzeni k trestu smrti a posléze popraveni: R. Lenhard († 24. 10. 1950), A. Janošik († 29. 10. 1950), J. Matuš († 29. 8. 1953) a F. Mana († 24. 10. 1950). Procesy s jednotlivými skupinami *Světlany* trvaly až do r. 1951. V nich bylo 283 osob odsouzeno k vysokým trestům vězení a 16 obžalovaných k trestu smrti (z nich bylo 13 vykonáno).

Nakonec spravedlivému trestu neunikl ani "organizátor" odbojového vystoupení východomoravských partyzánů a strůjce jejich neštěstí, agent - provokatér StB a někdejší spolupracovník gestapa, J. Vávra - Stařík, podezříváný rovněž z toho, že byl zapleten do smrti J. Masaryka a A. Schramma. Když tento "mouřenín" splnil svou zrádcovskou úlohu, nechali ho jeho "ochránci" odsoudit a popravit († 26. 8. 1953).

Obdobnou roli jako J. Vávra - Stařík plnil v rámci odbojové skupiny *Hory Hostýnské* jiný konfident StB a údajný partyzán ve službách gestapa - F. Foukal. Také jeho přičiněním skončili ve vězení nebo na popravišti další nevinní lidé. Státní soud v Gottwaldově (prokuraturu tehdy zastupoval E. Eichler) vynesl dne 27. 5. 1951 rozsudek smrti nad čtveřicí statečných odbojářů: M. Pospíšilem, J. Čubou, V. Rajnochem a S. Bakalou. K trestu odnětí svobody byli odsouzeni další obžalovaní: M. Čech, J. Gregor, V. Heize, J. Jukl, A. Kohout, V. Kohout, J. Krejčí, L. Pala, V. Pírek, L. Pospíšil, V. Ráček, J. Rajnoch, A. Sedlařík, K. Sedlařík, J. Šindelka, Z. Šmora, J. Uhlář a J. Stáhala.

chodní vtr. | Jo dohodnuto na protidávacé 200 | řeny jako přezítka pokov...

Výstražný rozsudek nad protistátní skupinou Světlana-Makyta

UH. HRADISTĚ 13. května (RP). Prvního listem očekávaný spravedlivý a přísný rozsudek nad příslušníky protistátní skupiny Světlana-Makyta byl vynesl v sobotu dopoledne. Po neváždě sá sokolovny, v němž se konalo veřejné přelíčení Státního soudu byl již půl hodiny před příchodem senatu zaplněn do posledního místa byla otevřena také galerie. Nad hlavami všech 27 obžalovaných bylo umístěno heslo soudního Gottwaldova: "Republika si rozvracet nedáme", z kterého si obžalovaní při své protistátní činnosti žádné poučení nebrali. (ím hře, že některé z obžalovaných byli příslušníky KSČ, dva členy SNB a další partyzány, nebo pomocníky. V tomto případě soud každého člena skupiny posuzoval zvláště přísně.)

Nad prvními dvěma obžalovanými, Josefem Matušem a autodopravcem Manou byl vynesl rozsudek trestu smrti pověšením 8. 29 letům Zdobie a 10.000 Kčs pokutou; mužitel elektrotechnického závodu na Václavu M. Zdobie je 24 letům a 20.000 Kčs, František Mana, tajemník MNV v Potoce je 13 letům a 20.000 Kčs, Přemysl Matuš 18 let a 20.000 Kčs, Fr. Čmrdalák 8 let a 10.000 Kčs, Fr. Nováček a Fr. Štrákal každý 16 let a 20.000 Kčs, Jan Hlavica 15 let a 20.000 Kčs, Josef Hudek, 16 let a 20.000 Kčs, Josef Čihel 20 let a 20.000 Kčs, Josef Macák, 20 let a 20.000 Kčs, Frant. Šiška 12 let a 20.000 Kčs, Vlad. Koneček 10 let a 10.000 Kčs, Karel Macek 12 let a 10.000 Kčs, Rudolf Rittler 13 let a 30.000 Kčs, Ctibor Seidl 20 let a 30.000 Kčs, A. Čmrdalák 10 let a 10.000 Kčs, Jan Bláček 10 let a 10.000 Kčs, Emil Bláček 14 let a 20.000 Kčs, Alois Dvořák 15 let a 20.000 Kčs, Josef Machu 20 let a 30.000 Kčs, Josef Ptáček 16 let a 50.000 Kčs, Karel Kuchart 10 let a 20.000 Kčs, a poslední obžalovaný Jan Hlavica 7 let a 30.000 Kčs.

Všichni odsouzení pro zločin velezrady byli dále zmíněni občanských práv, zrušením občanských práv, pokud se na ně vztahovalo, ať už na neustále jednatelce, kteří si vyžádali písemně dříve rozsudek, tresty vyhlášené. Předseda senátu Státního soudu pak zdvojnásobil rozsudky představiteli vůči lidu, povýšením na žalobny. Řekl také, že rozsudky budou i nadále ponaučením těm, kteří se pomohou s lidově demokratickým zřízením smířit a dopřít v zájmu každého občana, který je si vědom příchání trestných činů, aby nepředem učinil beznečestným orgánům oznámení. Dr. Horňanský také poděkoval přítomným ve veřejném přelíčení za vzorné a důstojné chování. Prokurátor se mimo Matuš a Manu odvolal proti vyneslým rozsudkům.

BRN
CMS
ZS
PR
rodni
harski
jezdec

reda. - Odpovědný zástupce listu redaktor Vojtěch Dolejší - Redakce Praha a II, Na Florenci 13. Redakce a admin

Článek v dobovém tisku - Rudém Právu

Zastávka a obchod na rohu ul. Školní

Divadelní ulice

Případ JUDR. IVANA HOLÉHO

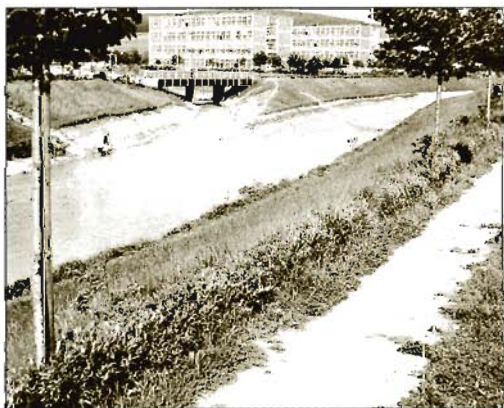
Masarykovo nám. (nám. Miru) v r. 1938

Rašínova ulice

Na Výsluní - Cigánov

Soutok Janušice a Dřevnice s pohledem na školy

Netrvalo dlouho a vykonstruovaná obvinění z "protistátní" činnosti se dotkla i vysokých a do té doby nedotknutelných funkcionářů KSČ i jejich chráněnců. Hysterie, která se na počátku 50. let rozpoutala kolem procesu s tzv. protistátním spikleneckým centrem v čele s R. Slánským, se nakonec přenesla i do Gottwaldova.

Během přípravy monstrprocesu s R. Slánským a jeho společníky se totiž ve výslechových protokolech StB objevilo také jméno bývalého generálního ředitele n. p. Svit Gottwaldov a posléze náměstka ministra průmyslu - JUDr. I. Holého. V r. 1951 byl zatčen, pak svědčil při soudním přeličení s R. Slánským (1952) a nakonec byl sám v r. 1954 odsouzen k dlouholetému vězení.

Právě případ Dr. I. Holého nejlépe dokládá, že i přes schizofrenii té doby nakonec pravda vyšla najevo. Holý zpočátku obviňoval z kolaborace s nacisty D. Čiperu a další členy vedení firmy Baťa, nakonec však byl z ní sám "usvědčen" Rudolfem Slánským. Mužem, který znal kompromitující fakta o Holého minulosti mnoho let, avšak byl ochoten krýt svého stranického soupeřníka tak dlouho, dokud se sám neocitl v rukou všemocné StB.

O účinkování Dr. I. Holého v procesu s R. Slánským informoval tehdy i místní tisk. List KV KSČ v Gottwaldově *Naše pravda* v článku J. Opavského *Na každého lotra dojde* o Holém a o plánech "spiklenců" se znárodněnou batóvkou citoval přímo výroky I. Holého a J. Franka, jak zazněly v soudní síni během hlavního přeličení: "Byl jsem vhodnou osobou pro Slánského - řekl Ivan Holý před Státním soudem v Praze - neboť znal můj buržoasní původ a věděl o mé spolupráci s německými fašisty za doby okupace, jako konfidenta gestapa a Sicherheitsdienstu. (...)"

J. Frank: "Batův podnik byl dlouho uchovávan celý přes to,

Pohled na křižovatku ul. Bartošova a Vodní

Kostel s moderní zástavbou

Ulice Dlouhá a Čepkov

že šlo o podnik typického kapitalistického složení, sestávající z mnoha nesourodých výroben. Zastáncem uchování tohoto podniku byl hlavně jeho ředitel JUDr. I. Holý. Šlo nám v podstatě o to, aby jeho uchováním mohl být podnik neporušený vrácen v případě obnovení kapitalismu bývalým majitelům." (NP 2. 12. 1952)

Je poučné a místy i zábavné číst, co všechno v těch časech musel "unést" novinový papír. V roce 1951 to byly nejen zprávy o soudních procesech s tzv. vesnickými boháči ("kulaky") a dalšími "třídními nepřáteli", ale i čtenářský dopis, v němž se V. Komárek vyznává z toho, s jakým nadšením prožíval oslavy Svátku práce v Moskvě, kde na vlastní oči mohl spatřit

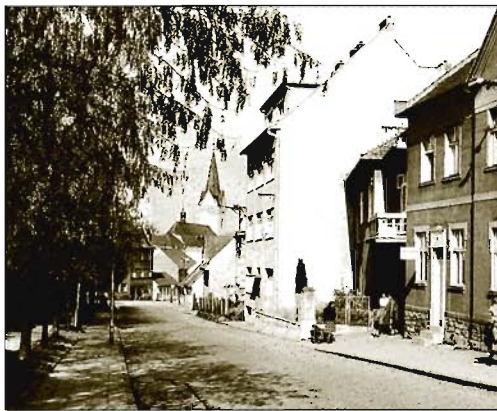

Informace o světovém dění v dobovém tisku

samotného generalissima J. V. Stalina (NP 19. 5. 1951), či plamenná slova mladého komunistického funkcionáře A. Indry na adresu "bandy Slánského". (NP 3. 3. 1951)

O rok později otiskovala *Náš pravda* nejen stenografické záznamy soudního přelíčení s R. Slánským a spol., nýbrž i takovéto ideologické "skvosty": Dr. B. Kučera: *Masaryk - sluha mezinárodní reakce* (NP 5. 12. 1952), J. Opavský: *Vesniční boháči - sabotéři výživy lidu* (NP 29. 8. 1952), M. Foltýn: *Lidské pijavice - to je pravá tvář vesnických boháčů* (NP 12. 9. 1952), J. Ledl (předseda KV KSČ): *Klement Gottwald - vzorný žák Stalina* (NP 21. 11. 1952), O. Pavlovský (tajemník MV KSČ v Gottwaldově): *Stalin - první bojovník za mír* (NP 19. 12. 1952).

Navzdory tomuto ideologickému "školení" a rozsáhlým politickým represáliím vůči odpůrcům komunistického režimu si dělníci čas od času sami uvědomili, že právě oni jsou těmi skutečnými tvůrci hodnot a že bez nich by byli představitelé KSČ "generály bez vojska". Když se v r. 1953 tehdejší strana a vláda rozhodly zlomit údajný "odpor zbytku bývalých vykořisťovatelských tříd" měnovou reformou, ukázali i gottwaldovští dělníci v ZPS a dalších provozech, že pohár jejich trpělivosti přetekl. Došlo k první stávce dělníků proti vládě, jež se do té doby oháněla jejich jménem. Režim zatlačený do kouta byl nucen dočasným ústupem řešit první vážnou krizi ekonomickou i politickou.

Průhled ulic Osvoboditelů ke kostelu

Soudní ul. s pohledem na cukrárnu Malota

Bartošova ulice

Hotel Společenský dům a Velké kino

GOTTWALDOV A PĚDESÁTÁ LÉTA

Městská radnice tentokrát v "bolševických" barvách

a připojena ke státním drahám (1948), zanedlouho nato se rozeběhly akce rozsáhlých delimitací.

Osamostatněním svitovských strojíren byl utvořen samostatný podnik Závody přesného strojírenství (1950). Stavební oddělení Svitů se přetvořilo v n. p. Stavosvit (1952, později Průmyslové stavby), gumárenská výroba byla převedena do n. p. Rudý říjen (1953, později Barum) v Otrokovicích. Dále se oddělilo stavební projektování v samostatné organizaci Projekční závody lehkého průmyslu (1952, později Centroprojekt). Vyčleněn byl také výzkum do Výzkumného ústavu gumárenské technologie (1952, později Výzkumný ústav gumárenské a plastikářské technologie).

Uskutečněním četných reorganizací v letech 1948 - 1953 se n. p. Svit Gottwaldov přetvořil do nové podoby. Soustředila se v něm převážně obuvnická výroba, ostatní obory byly odděleny. Přes všechny tyto změny si

Někdejší sekretariát OV KSČ na ul. Revoluční

V e studenovělečnické atmosféře "zostřujícího se třídního boje" žilo "vzorné socialistické město" Gottwaldov svým všedním životem - prací i starostmi občanů. Přesto se změny po Únoru 1948 nevyhnuly ani průmyslovým podnikům na území Zlína (Gottwaldova). Vítězství komunistické ideologie si vynutilo především odstranění Baťova jména z názvu obuvnické továrny. Od 1. 1. 1949 vznikl *národní podnik Svit*. Nešlo však jen o jméno firmy, ale i o její nové organizační členění.

Původní výrobní a organizační struktura *Svitů, n. p., Gottwaldov*, která se po desítky let vyvíjela jako jednotný celek, se po r. 1948 začala tříštit a rozpadat. Podle hledisek resortního řízení se jednotlivé výrobní obory vyčleňovaly a přetvářely v samostatné podniky. Velmi brzy byla oddělena železnice Otrokovice - Zlín - Vizovice

Svit, n. p., Gottwaldov i nadále bezpečně udržoval dominantní postavení největšího československého výrobce obuvi. Stejně tak zůstával nejdůležitějším zaměstnavatelem pro občany Gottwaldova i celé oblasti jihovýchodní Moravy.

V rámci centrálně plánované ekonomiky chrlil Svit každoročně miliony párů obuvi. Objevovaly se však i nové výrobky a technologie. V r. 1958 došlo k nové reorganizaci - zformovala se výrobně hospodářská jednotka v čele se Svitěm Gottwaldov, k níž dále patřily podniky: Botana ve Skutči nad Sázavou, Sázavan ve Zruči nad Sázavou a Závody G. Klimenta v Třebíči.

Přednostní rozvoj těžkého průmyslu v průběhu první pětiletky (1949 - 1953) nejen zabrzdl rozvoj ve zlínských výrobních podnicích, ale měl za následek i stagnaci v oblasti výstavby města. Rozsáhlá stavební činnost baťovské éry se stala nenávratnou minulostí. Přesto i v nových podmínkách pokračovala výstavba bytů a vznikala některá nová sídliště: v průběhu 50. let např. Padělky a Bartošova čtvrť a počátkem 60. let sídliště v Malenovicích. Vyrostly i další školní budovy: u nemocnice a pavilonový komplex střední všeobecně vzdělávací školy (později gymnázia) na Lesní čtvrti. Postaven byl i moderní zimní stadion. Nové stavby se objevily i v centru města: budova Fotografie (1960),

Centroprojektu (1968) a především reprezentační objekt Divadla pracujících (1967). Vzdor nové technologii výstavby s uplatněním panelů i kombinace železobetonu a skla zůstal charakter Gottwaldova jako "zahradního města" zachován.

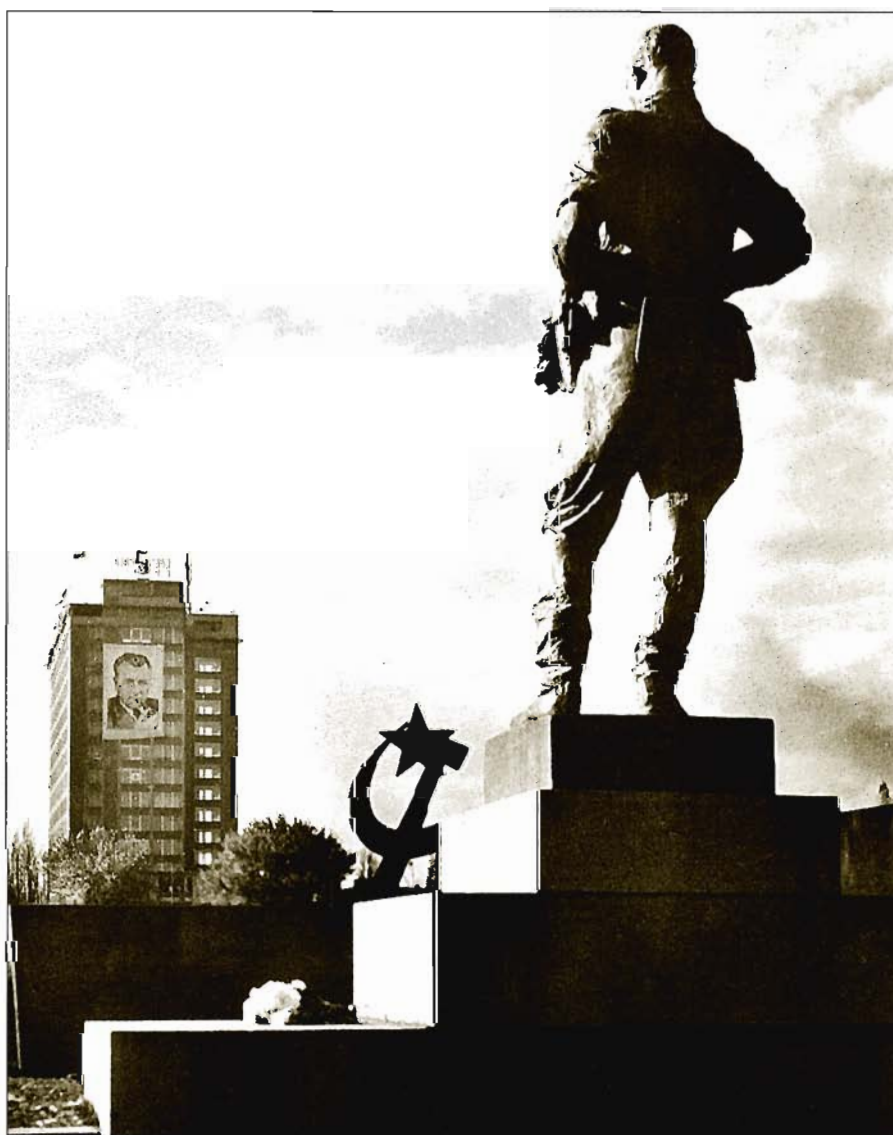
Ustanovení Gottwaldova krajským městem v r. 1949 vedlo ke vzniku řady nových institucí a podpořilo rozvoj zdejšího školství. Síť kulturních zařízení se rozšířila o zoopark Lešná (1948), archiv v Klečůvce (1950), krajskou galerii (1953), krajské muzeum (1953) i krajské nakladatelství (1958-1960). V Gottwaldově se každoročně od r. 1948 pořádaly Filmové festivaly pracujících a od r. 1961 Festivaly filmů pro děti a mládež. Kudlovské filmové ateliéry získaly věhlas zásluhou vynikajících filmů K. Zemana, H. Týrlové, J. Pinkavy aj.

Reorganizací se v letech 1950 - 1953 osamostatnily od původní baťovské průmyslové školy tyto průmyslovky: strojnická, chemická, stavební a kožařská.

Dále bylo ve městě gymnázium a střední ekonomické školy. Naproti tomu dvě školy se přestěhovaly v rámci nově zřízeného Gottwaldovského kraje jinam - konzervatoř do Kroměříže (1949) a škola umění do Uh. Hradiště (1952, později střední uměleckoprůmyslová škola).

Na konci 50. let se Gottwaldov stal i sídlem některých vysokých škol: od r. 1959 zde působil detašovaný ateliér pro design Vysoké školy uměleckoprůmyslové v Praze, v r. 1960 zahájilo činnost detašované pracoviště Slovenské vysoké školy technické v Bratislavě (později technologická fakulta VUT Brno) a v letech 1959 - 1964 tu fungoval také Pedagogický institut.

Správní reformou z r. 1960 se z Gottwaldova stalo opět "pouze" okresní město. Až do zrušení krajského zřízení v r. 1990 bylo podřízeno Jihomoravskému KNV v Brně.

Památník partyzána od Vincence Makovského z r. 1946

V období PRAŽSKÉHO JARA A TZV. NORMALIZACE

Je všeobecně známo, že první dvacetiletí komunistické diktatury v Československu (1948 - 1968) přineslo nezměrné utrpení a škody tisícům oprávněných vlastenců a demokratů, kteří se nechtěli nechat vtěsnat do nevyhovujících politicko - společenských poměrů. I samotní komunisté se záhy přesvědčili o tom, že narůstající nespokojenost občanů s jejich vládou, jakož i malou výkonnost ekonomiky, nelze zastřít zvýšeným terorem vůči obyvatelstvu, ale že je naopak nutno hledat řešení v reformě stávajícího systému.

A tak reformní pokusy, započaté v polovině 60. let a spjaté se jménem prof. O. Šika, vedly záhy k tomu, že i Gottwaldov pocítil první změny. V roce 1965 zde byla zřízena tři generální ředitelství: pro obuv, velkoobchod obuví a pro gumárenství a plastikářství. Řešení ekonomických otázek nutně vyžadovalo přehodnocení ideologických dogmat stalinové éry, která nezmizela s přechodem některých stranických činitelů do vysokých funkcí v aparátu KSČ. Vazby někdejších "skalních" stalinistů na Zlín pokračovaly i v atmosféře, která se zdála být příznivě nakloněna změnám (J. Lenárt, Alois Indra, Miloš Jakeš a další).

I v Gottwaldově se ve 2. polovině 60. let začalo ve stranických kruzích více hovořit o otázkách vedoucí úlohy KSČ ve společnosti, o Národní frontě i o svobodě

a demokracii. V "baťovském" prostředí se přirozeně dostávaly na pořad dne i další otázky, spíše regionálního rázu: znovu se diskutovalo dilema Zlín - Gottwaldov, částečně byl rehabilitován i T. Baťa a tzv. batismus.

O všech těchto otázkách se hovořilo rovněž na půdě tehdejších stranických organizací KSČ, ba i přímo na OV KSČ. Jedním z těch, kdož si uvědomovali, že zatuhlé místnosti stranických sekretariátů je třeba občas provětrat a dát příležitost novým lidem i novým myšlenkám, byl tehdejší vedoucí tajemník OV KSČ Jiří Šperka.

Změny, které přineslo prosincové plénum ÚV KSČ z r. 1967 a na ně navazující lednové plenární zasedání v r. 1968, představovaly pro funkcionáře i pro členskou základnu KSČ rozhodující střetnutí mezi stoupenci reformem a tzv. konzervativci, kteří měli právě v regionu Gottwaldovska tradičně silné zastoupení.

Od prvních dnů "obrodného procesu", započatého zvolením Alexandra Dubčeka do čela ÚV KSČ, bylo zřejmé, že prosazení reformních myšlenek bude narážet na dogmatismus stranických kádrů i na pasivitu řadových členů KSČ. Přesto i na Gottwaldovsku přinesl Leden 1968 naději na pozitivní posun ve společnosti. Lednové plénum ÚV KSČ se pro zdejší občany, komunisty i nestraníky, stalo příslibem větší otevřenosti v politickém a veřejném životě i hledání cest k oživení ekonomiky.

NOVÁ POLITIKA SE STARÝMI TVÁŘEMI?

Již tři dny po skončení "historického" lednového pléna ÚV KSČ se dne 8. 1. 1968 uskutečnil mimořádný aktiv OV KSČ v Gottwaldově. V dopise, jehož text byl na něm přijat a s podpisem J. Šperky odeslán na ÚV KSČ, se jeho účastníci přihlásili k závěrům prosincového i lednového plenárního zasedání ÚV KSČ.

K novému kurzu se ovšem hlásili i takoví představitelé strany, o jejichž upřímnosti bylo možno vážně pochybovat. Tak například tehdejší předseda vlády J. Lenárt, který se řadil ke stoupencům prezidenta republiky A. Novotného, přijel dne 27. 1. 1968 přesvědčovat na 700 gottwaldovských funkcionářů KSČ o nutnosti "zvýšovat vzájemnou náročnost při plnění úkolů". (NP 30. 1. 1968)

Souboj reformních myšlenek s ideologickou strnulostí a zaběhnutými stranickými rituály nebyl jednoduchý. Potvrzuje to mimo jiné fakt, že souběžně s výzvami ke změnám byly v tehdejší stranickém tisku oslavovány stalinističtí dogmatikové z 50. let (NP otiskla 12. 1. 1968 gratulaci J. Pastyřikovi k 60. narozeninám) a že i oslavy 20. výročí "Vítězného února 1948" se 20. 2. 1968 odehrávaly v obvyklém duchu stranických ceremoniálů.

V téže době promluvil na podnikové konferenci KSČ ve Svitě Gottwaldov ke 400 delegátů člen předsednictva ÚV KSČ, místopředseda vlády a předseda Státní plánovací komise - Ing. O. Černík, který se spolu s Alexandrem Dubčekem, L. Svobodou a J. Smrkovským stal v příštích měsících jedním z "mužů roku 1968".

Zřejmě aby uchlácholil znepokojené konzervativce, prohlásil, že "nedávná jednání ústředního výboru byla demonstrací gottwaldovských myšlenek", avšak vzápětí uvedl myšlenku skutečně novou: "Vedoucí úloha není straně dána jednou provždy; strana o ni musí bojovat příkladem svých členů, od ústředního výboru až po základní organizace..." (NP 20. 2. 1968)

Vedoucí tajemník OV KSČ byl J. Šperka počátkem března 1968 v souvislosti s přípravou okresní konference KSČ uvolněn z funkce předsedy volební

komise. Jeho místo v čele komise zaujal bývalý předseda MěNV v Gottwaldově z období 50. let - V. Červinka, v té době zastupující občany Gottwaldovska jako poslanec Národního shromáždění.

Od blížící se okresní konference KSČ se očekávalo jasné stanovisko k postojům tzv. konzervativců, zejména A. Novotného, J. Lenárta a B. Laštovičky. Bezproblémový nebyl ani vztah zdejších "reformátorů" k dřívějším gottwaldovským stranickým funkcionářům - K. Kodovskému, A. Indrovi a M. Jakešovi.

DEMOKRATIZACE MÍSTO DEMOKRACIE?

Zajímavé postřehy v této souvislosti vyslovil v rozhovoru s *Naší pravdou* jeden z delegátů nadcházející okresní konference KSČ - etnograf PhDr. Karel Pavliščík: "Velmi mě zaráží, že se toho nového ve straně neúčastní masy členstva. Mám pocit, jako by se s nimi nepočítalo. (...) Chybí mi postup strany jako organizace. Mám pocit, že tu pracuje hlava bez těla, že není v akci celá strana. (...) Obávám se, že ti, kdo novému duchu ve straně nepřejí, počítají s touto neinformovaností, se starým, zajetým způsobem myšlení, s dezorientací lidí..." (NP 15. 3. 1968)

Jasnozřivost této charakteristiky se potvrdila o pár měsíců později. S odstupem času můžeme vysledovat i některé společné rysy mezi vývojem po Lednu 1968 a po Listopadu 1989. V obou případech dostal vývoj vlastní dynamiku a hlavní aktéři, stojící na počátku politických změn, se nakonec dostali do vleku událostí a mnozí z nich pak museli z kola ven. Řada "skalních" stalinistů z 50. let dokonce ani nepotřebovala "převlékat kabát". Vývoj byl totiž tak rychlý, že to prostě nestihli.

Nikoli podle libivých frází, ale podle konkrétních činů bylo po Lednu 1968 zřejmé, že vyhlašované změny jsou jen kosmetické a že ve skutečnosti nejde o žádnou demokracii (jak se dnes s oblibou někteří tzv. osmašedesátníci zaklínají), nýbrž pouze o jakousi podmíněnou demokratizaci. Ze strany tzv. konzervativců šlo o taktický ústup, který se po invazi sovětských vojsk v srpnu 1968 změnil v opětovný návrat "starých pořádků".

V době, kdy se na jaře 1968 i v Gottwaldově obnovila činnost Junáka a kdy vznikla okresní organi-

zace bývalých politických vězňů K 231, musela jako šok zapůsobit slova těch, kteří měli marasmus uplynulého dvacetiletí na svědomí. Doslova jako výsměch všem, kteří strávili nejlepší léta v komunistických věznicích a koncentracích, ještě i po letech připadá to, že o rehabilitacích bývalých politických vězňů docela vážně a bez jediného slůvka omluvy hovořili pro list *Naše pravda* tehdejší předseda Okresního soudu JUDr. J. Prokop a okresní prokurátor JUDr. E. Eichler. (NP 2. 4. 1968)

Zejména na rukou druhého ze jmenovaných lpí krev lidí, které poslal na šibenici. Větší cynismus si proto lze stěží představit. Ještě horší však bylo, že týž E. Eichler po srpnu 1968 opět posílal do vězení další občany Gottwaldovska (naštěstí už ne na popravu) za tzv. protistátní činnost. Namísto falešných frází o rehabilitaci lidí nespravedlivě odsouzených za odlišné politické názory tedy znovu tvrdá realita skutků nepoučitelného stalinisty!

V rámci politické a soudní rehabilitace se tehdy pokusil o politický "návrat" také JUDr. I. Holý, první poválečný ředitel zestátněné baťovky. *Naše pravda* otiskla v květnu 1968 obširný rozhovor L. Hyblerové s ním pod titulkem *Vstupte, doktore Ivane Holý* (NP 17. 5., 24. 5., 31. 5. 1968), na který reagoval i předseda ONV v Gottwaldově K. Kodovský, který byl tehdy spolehlivou oporou zlínských konzervativců. Zmíněný rozhovor s JUDr. I. Holým jednoznačně prokázal, že se ani léty strávenými ve vězení nepoučil a ani nepochopil, že lidé jeho morálních "kvalit" si návrat na politické výsluní jednoduše nezaslouží.

Okresní konference KSČ v Gottwaldově, na níž se ve dnech 16. - 17. 3. 1968 sešlo 564 delegátů, se nesla v duchu myšlenek stranických "reformátorů". Delegáti požadovali, aby veřejně vystoupili vedoucí představitelé Československa, A. Novotný, J. Lenárt a B. Laštovička, a aby objasnili svůj postoj k tzv. polednové politice. V případě odmítnutí měli ze svých funkcí odstoupit. Na konferenci musel rozptýlovat pochybnosti o podpoře nového stranického "kursu" také vedoucí delegace ÚV KSČ a ministr dopravy A. Indra, který na svou obhajobu prohlásil: "Věřte mi, že kdybych stál na pozicích překážejících novým proudům, neměl bych odvalu před vás předstoupit." (NP 19. 3. 1968)

Okresní konference komunistů Gottwaldovska se stala místem, kde zaznívala i na svou dobu velmi odvážná vystoupení, jakož i kritika do vlastních řad. Velmi zajímavý názor na ni vyslovil jeden ze zástupců progresivního křídla ve straně, ředitel VUML Přemysl Roušar: "Když jsem před třemi lety psal knihu o gottwaldovském Svitu z let 1945 - 1948, často jsem přemýšlel, jak by vypadalo město, kdyby se zde udržel systém řízení, který zde panoval asi do 50. roku a který respektoval dobrou práci. Umím si živě představit, jak by toto město asi vzkvétalo, zatímco dnes je takřka v kritické situaci své výstavby..." K tomu jen dodejme, že to byla na svou dobu slova přímo "kacířská".

K nejpozorněji sledovaným patřilo na konferenci vystoupení známého spisovatele a cestovatele - Ing. Miroslava Zikmunda, který mimo jiné řekl: "Za posledních dvacet let jsem hodně cestoval a více než polovinu této doby strávil za hranicemi. (...) Dospěl jsem k poznání, že pomalu, ale zato jistě jsme se v mnoha směrech dostali na úroveň rozvojového státu." (NP 22. 3. 1968)

Nejen P. Roušar, ale i M. Zikmund potvrdil, co stejně věděl nebo alespoň tušil kdekdo, že totiž léta

1948-1968 byla nikoli dobou úspěšného budování "světých zírů", jak až do té doby hlásali ideologové KSČ, nýbrž naopak obdobím stagnace a žití na úkor příštích generací.

V nově zvoleném předsednictvu OV KSČ po konferenci zasedli: J. Šperka, RSDr. O. Dvořák, Ing. V. Gajdošík, V. Brychta, M. Jakšík, L. Kocourek, D. Kyslingerová, V. Němcová, Ing. A. Novák, Z. Strítěský, P. Švela, Ing. J. Šumbera a K. Žilák. Předsedou OKRK byl znovu zvolen B. Hamšík.

Ještě v době příprav na krajskou konferenci KSČ (17. 4. 1968) a podruhé krátce po jejím konání navštívil Gottwaldov člen předsednictva ÚV KSČ a vedoucí tajemník KV KSČ v Brně - Dr. Josef Špaček. Není bez zajímavosti připomenout, co prohlásil na celookresním aktivu v Gottwaldově, když měl odpovědět na otázku, zda vedení KSČ počítá s existencí opoziční strany. J. Špaček tehdy prohlásil: "ÚV strany s tím nepočítá a ostatní politické strany o přechodu do opozice neuvažují. Pokud by šlo o opozici, která by chtěla návrat kapitalismu, tu nepřipustíme!" (NP 23. 4. 1968)

Je užitečné připomenout tato slova čelného představitelů tehdejšího reformního křídla KSČ, stejně jako "vstřícné" chování Dubčekova vedení KSČ k pokusům o obnovení činnosti sociálně demokratické strany. J. Špaček, který byl na krajské konferenci KSČ, jež se konala ve dnech 19. - 21. 4. 1968 v Brně, zvolen do čela KV KSČ, svými slovy potvrdil, že "reforma" v režii polednového vedení KSČ má i své nepřekonatelné meze, za něž nejsou komunisté ochotni jít. Proto všechny polistopadové široce proklamované řeči o tom, že se tzv. osmašedesátníci pokoušeli v r. 1968 u nás obnovit demokracii a politický pluralismus jsou jen nehoráznou lží, kterou přímo vyvracejí dobové projevy a skutky tehdejších politiků.

Pozornost členů KSČ i nestraníků se v jarních měsících r. 1968 upírala k přípravě tzv. Akčního programu KSČ. Vývoj nezadržitelně šel k ideologické konfrontaci s tzv. bratrskými komunistickými stranami na jedné straně a k úsilí o urychlené svolání mimořádného sjezdu KSČ, na němž by bylo mimo jakoukoli pochybnost potvrzeno vítězství reformního proudu v KSČ.

Poté, kdy květnové zasedání ÚV KSČ rozhodlo o svolání mimořádného XIV. sjezdu KSČ na 9. 9. 1968, finišovaly i přípravy na mimořádné okresní a krajské konference KSČ, jež měly zvolit sjezdové delegáty. Na aktivu komunistů v Gottwaldově dne 5. 6. 1968, na němž bylo stanoveno datum konání okresní konference, promluvil rovněž A. Indra.

Mimořádná okresní konference KSČ se sešla v Gottwaldově dne 29. 6. 1968 za účasti vedoucího delegace ÚV KSČ M. Jakeše, tehdejšího předsedy ÚKRK. Bylo na ní zvoleno celkem 62 delegátů (a 3 náhradníci) na krajskou konferenci, dále 22 delegátů (a 4 náhradníci) na mimořádný sjezd a 15 lidí do ÚV KSČ a ÚKRK. Jednalo se zde i o článku *2000 slov*,

avšak z rezoluce byla pasáž odsuzující tento článek vypuštěna, protože podle mínění části delegátů nezasluhoval takovou pozornost, aby se jím zabývali. Mezi navrženými delegáty na mimořádný sjezd strany byl i M. Jakeš, do ÚV KSČ byli nominováni např. Ing. M. Zikmund, P. Roušar, Dr. K. Pavlišťík aj. (NP 2. 7. 1968) Bouřlivý průběh měla o týden později konaná krajská konference KSČ v Brně (6. - 7. 7. 1968). Po vzrušené diskusi byli ze seznamu sjezdových delegátů vyškrtnuti A. Indra a O. Černík, navržení předtím okresními konferencemi v Hodoníně a v Brně. (NP 9. 7. 1968)

Jinak než účastníci mimořádné okresní konference KSČ v Gottwaldově přistupovali k výzvě *2000 slov* občané města. Během krátké doby pod tento dokument připojili podpisy stovky a tisíce lidí. Mezi první signatáře z oblasti kultury patřily i tyto známé osobnosti: K. Pokorný, O. Roubínek, S. Skopal, V. Beránek, J. Maršálek, R. Lukavský, Ing. M. Zikmund, L. Včelař, J. Lhota, Z. Hradilák, V. Šimková, L. Jurásek, Dr. K. Pavlišťík, J. Pášma, F. Paseka, V. Paseková aj. (NP 9. 7. 1968)

PODPORA PRO DUBČEKOVO VEDENÍ KSČ

Setkání československých a sovětských stranických představitelů v Čierné nad Tisou (27. 7. až 1. 8. 1968) bylo sledováno s nadějí i obavami, jak se bude dál vyvíjet čs. pokus o tzv. socialismus s lidskou tvář. Na podporu A. Dubčeka a reformního křídla uvnitř KSČ se po celém území republiky souhlasně vyjadřovaly tisíce občanů. Rezoluce vyslovující podporu Dubčekovi podepsaly od 27. 7. 1968 také tisíce občanů Gottwaldova. Dne 30. 7. 1968 přijali tehdejší tajemníci ÚV KSČ Č. Císař, Z. Mlynář a Š. Sádovský delegaci Gottwaldovských (Dr. K. Pavlišťík, A. Luterová, J. Hanák), která jim odevzdala archy se 37 000 podpisy občanů. Od 31. 7. 1968 se lidé začali skládat i na Zlatý fond ČSSR.

V atmosféře napjatého očekávání, co přinesou příští dny, se uskutečnilo dne 16. 8. 1968 ve velkém

sále Družby v Gottwaldově shromáždění asi 1 300 občanů, kteří si přišli pobesedovat s předními stoupcem tzv. polednové linie KSČ z Prahy i z regionu. Za předsednický stůl usedli: vedoucí tajemník OV KSČ J. Šperka, redaktor Reportéra J. Ruml, redaktor Literárních listů A. J. Liehm, rehabilitovaný člen KSČ K. Lukeš, dále Ing. J. Hanzelka, P. Roušar, Ing. J. Chytil a Dr. K. Pavlišťík.

Příznivý dojem z pětihodinové besedy dlouho nevydržel. Vývoj událostí byl rychlejší než plány a dobré úmysly těch, kteří uvěřili tomu, že reforma překonaného stalinského systému je možná. Rozpačitý pokus československých komunistů o jeho demokraticizaci a humanizaci skončil nakonec pod pásy sovětských tanků. "Obrodný proces" byl násilně ukončen, "kolo dějin" se vracelo zpět.

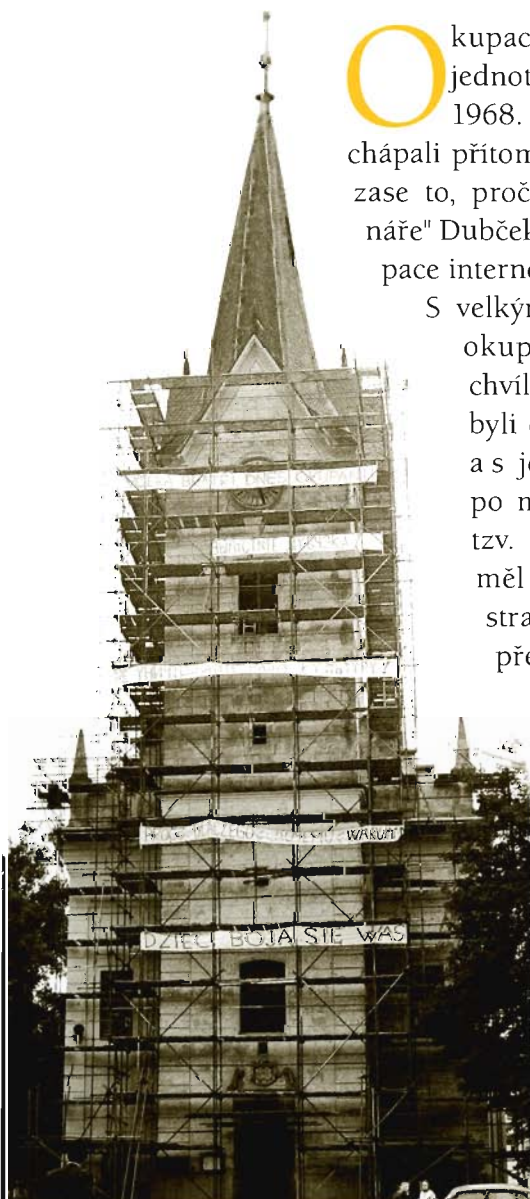

Okupace Gottwaldova sovětskými vojenskými jednotkami proběhla v noci z 21. na 22. 8. 1968. Byla oboustranným šokem: občané nechápali přítomnost cizích vojsk, kdežto sověští vojáci zase to, proč obyvatelé podporují "kontrarevolucionáře" Dubčeka a spol., kteří byli v prvních dnech okupace internováni v SSSR.

S velkým rozhořčením proto přijímali občané okupovaného města fakt, že v nejtěžších chvílích pro naši republiku se našli lidé, kteří byli ochotni s okupační mocí spolupracovat a s jejím "požehnáním" se dokonce pokusit po maďarském vzoru z r. 1956 o sestavení tzv. dělnicko-rolnické vlády. Do jejího čela měl být postaven někdejší gottwaldovský stranický tajemník A. Indra, který se ještě před několika měsíci dušoval svou podporou "polednové politiky" KSČ.

V prohlášení podnikového výboru KSČ a vedení n. p. Svit Gottwaldov z 22. 8. 1968 se uvádělo: "... Odmítáme jednání a spolupráci s okupačními jednotkami. Skupinu Vasila Biřáka, Aloise Indry, Barbírka a Koldera považujeme za zrádce, neoprávněné jednat jménem Komunistické strany Československa! Naším jménem musí promluvit XIV. mimořádný sjezd!" (NP 23. 8. 1968)

K témuž dni bylo sebráno celkem 59 864 podpisů pod prohlá-

šení, kterým byla A. Indrovi vyslovena nedůvěra jeho voličů. Na podporu Dubčeka, Černíka a Smrkovského se uskutečnila následujícího dne, 23. 8. 1968, jednohodinová manifestační stávka v závodech a podnicích okresu Gottwaldov.

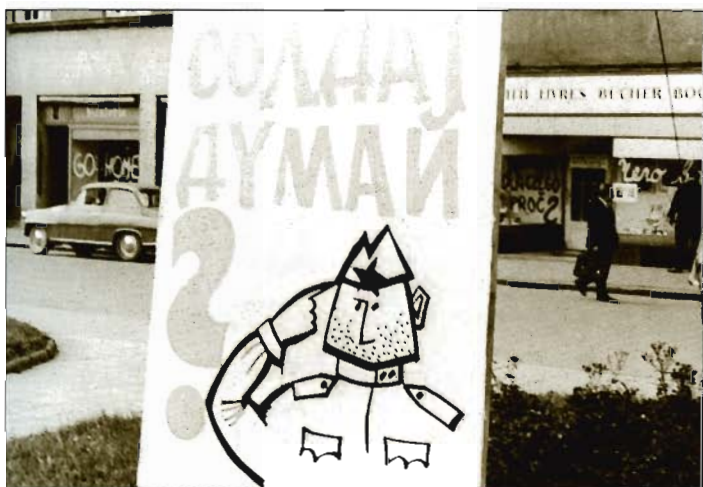
V kritických dnech srpnové okupace se dne 22. 8. 1968 sešel v Praze - Vysočanech mimořádný XIV. sjezd KSČ, na němž byli novými členy ÚV KSČ za Gottwaldovsko zvoleni: Ing. J. Šumbera, předseda PV KSČ Svit Gottwaldov, a etnograf PhDr. K. Pavliščík.

Definitivní tečku za slibovaným pokračováním tzv. polednové politiky z r. 1968 udělalo až plenární zasedání ÚV KSČ ze dne 17. 4. 1969, na němž byl namísto sesazeného A. Dubčeka postaven do čela strany G. Husák. Začala doba vyhánění "reformátorů" nejen ze stranických funkcí, ale i ze zaměstnání a z republiky. Stranické prověrky v letech 1969-1970, nad jejichž průběhem bděl M. Jakeš jako předseda ÚKRS KSČ, předznamenaly období masového lámání charakterů. Po potlačení nepokojů 21. 8. 1969, v den prvního výročí sovětské okupace, se naplno rozběhl represivní aparát, potlačující znovu odpor tzv. protisocialistických sil.

Také v Gottwaldově se po srpnu 1968 dostali opět k moci tzv. konzervativci v čele s novým vedoucím tajemníkem Ing. V. Gajdošíkem. Zastánci "polednového kursu" z r. 1968 (P. Roušar, O. Dvořák aj.) museli ze svých funkcí odejít. Doba husákovské "normalizace" obnovila u nás stalinismus v jeho umírněné podobě: už se nepopravovalo a staronoví mocní se museli spokojit "pouze" s vězněním a nejrůznějším šikanováním "nepřátel socialismu".

V LETECH, kdy SE ZASTAVIL ČAS

Návrat ke "starým pořádkům" zasáhl hluboce nejen obyvatelstvo, které se stěželo vzpamatovávalo z okupace naší vlasti "spřáteleným" státem, nýbrž i průmyslové podniky a hospodářské organizace, v nichž se postupně obnovovaly staré metody direktivního plánování. Čistkami byly nejvíce postiženy resorty školství a kultury.

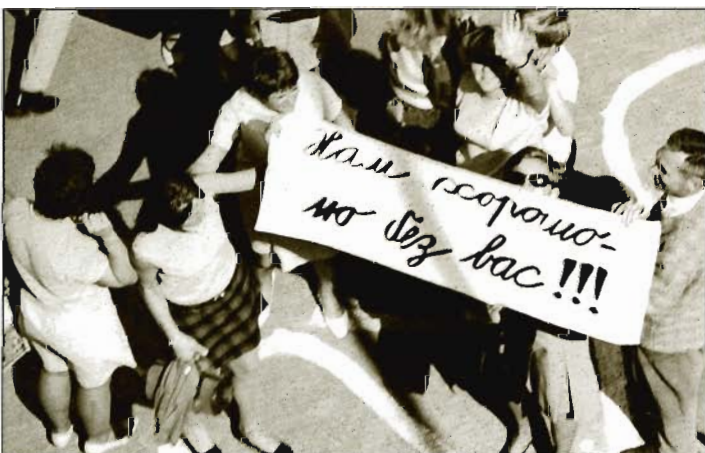
Husákovský režim, který mohl obyvatelům nabídnout jen bezútešnou šed' a nehybnost politických poměrů, měl přece jen i své "pozitivní" stránky. K nim patřila například i bytová výstavba, která právě v 70. a 80. letech pokračovala poměrně značným tempem. Již v letech 1968 - 1969 se započalo v Gottwaldově v budování do té doby největšího sídliště panelových domů Jižní svahy, které částečně řešilo neuctahající poptávku po relativně levném a kvalitním bydlení. Další bytové domy vyrostly na Podhoří, na

Kútech i na Přílucké ulici. Kromě toho byly na Murzinově třídě postaveny tři obchodní domy, na náměstí Míru přibyla novostavba pošty a na Lesním hřbitově bylo vybudováno krematorium.

V 70. letech se však nejen stavělo, ale také bouralo a odstraňovalo (nejlépe v noci beze svědků) to, co se tehdejšími komunistickým představitelům města z ideologických důvodů nehodilo. V r. 1973 byla z prostranství před tzv. Masarykovými školami znovu odstraněna socha T. G. Masaryka, instalovaná sem v průběhu r. 1968. Na své místo se vrátila znovu až na jaře 1990.

I "normalizační" Gottwaldov žil navzdory tomu všemu svými pravidelně pořádanými akcemi. K nim patřily každoročně konané automobilové soutěže *Barum rallye* a *Valašská zima*. V 70. letech se tu pořádaly také festivaly *Intertalent* a *Talentinum*.

ZNOVU NA CESTĚ K DEMOKRACII

Po nástupu M. S. Gorbačova do čela Komunistické strany SSSR v r. 1985 se začal pozvolna měnit i zkosnatělý neostalinstický systém tzv. reálného socialismu také v dalších státech sovětské zájmové sféry. Pouze stranickým činitelům v tehdejším Československu se do připravovaných změn příliš nechtělo, protože dobře tušili, že dny jejich neomezeného vládnutí jsou sečteny. Ani dílčí obměny ve vedení KSČ (nahrazení G. Husáka o něco mladším M. Jakešem) nevnesly žádoucí dynamiku do uplatnění tzv. perestrojky a glasnosti v našich podmínkách.

Zatímco v okolních státech sovětského bloku změny už probíhaly téměř souběžně s Gorbačovovým postupem, "normalizační" režim v ČSSR, dosažený sovětskými tanky v srpnu 1968, zůstával i nadále v nedotčené podobě. Malé, víceméně izolované skupinky "disidentů" (chartisté, členové nezávislých iniciativ apod.) neměly šanci nehybný systém jakkoli narušit, případně ho uvést do pohybu. Hlemýždí tempo veřejně ohlašovaných reforem nedávalo naději, že by se působením vnitřních sil mohlo v dohledné době cokoli změnit.

Ani situace v Gottwaldově ve 2. polovině 80. let nedávala tušit, že by snad brzy mohlo k určitému posunu ve vývoji dojít. "Perestrojka" příliš nezasáhla do navyklých stereotypů a pravidelně se opakujících stranických ceremoniálů. I v Gottwaldově sice působili někteří signatáři Charty 77 a od r. 1987 také Společnost přátel USA, jejímž předsedou byl S. Devátý, avšak naprostá většina obyvatelstva se dávno smířila s tím, že se jakékoli proměny stávajícího režimu

v demokratický nikdy nedežije.

Začátkem r. 1989 v Gottwaldově rozhodně nic nenasvědčovalo tomu, že právě tento rok přinese zásadní proměnu nejen politických, ale i hospodářských poměrů. Vždyť právě první dny nového roku byly ve znamení 40. výročí pojmenování někdejšího Zlína po K. Gottwaldovi. Kdo by tehdy tušil, že na konci roku bude všechno jinak?

Oficiální propaganda si tehdy neodpustila připomenout i 40. výročí položení základního kamene k soše K. Gottwalda, která po tři desítky let vévodila městu Gottwaldovu. Za rok od připomínky tohoto výročí byly dny této sochy sečteny a o její odklizení se posta-

rala parta chlapů s autojeřábem.

Jedna změna přece jen nastala: od 1. 1. 1989 byly ustaveny nové státní podniky. Na území okresu Gottwaldov jich bylo celkem devět a jedním z nich byl i *Obuvnický průmysl, státní podnik, Gottwaldov*.

V prvních měsících r. 1989 se konaly i okresní konference: Českého svazu žen (28. 1. 1989), Československé strany socialistické (4. 2. 1989), Československé strany lidové (18. 3. 1989), jakož i podniková konference Socialistického svazu mládeže ve Svitě Gottwaldov (18. 3. 1989). Na návštěvu Gottwaldova přijel velvyslanec Mongolska (2.-3. 2. 1989) a do "výkladní skříně socialistického zemědělství", JZD Slušovice, zavítal Gorbačovův stranický rival J. Ligačov (10. 3. 1989). Poklidnou atmosféru "perestrojkových"

změn dovršila i volba rady pracovního kolektivu a ředitele s. p. Obuvnický průmysl - Svit Gottwaldov, kterým se stal Ing. F. Vodák.

Do Gottwaldova jen okrajově doléhaly informace o průběhu tzv. Palachova týdne na Václavském náměstí v Praze, kde v polovině ledna 1989 rozháněly pořádkové síly demonstranty, kteří protestovali proti uvěznění disidenta V. Havla, jenž byl zatčen kvůli tomu, že k výročí Palachova upálení položil kytici květin k pomníku sv. Václava. Nic z toho však nevyrušilo představitele KSČ a města Gottwaldova. Praha byla příliš daleko a "perestrojka" přece úspěšně pokračovala dál...

Do nehybných poměrů "normalizačního" Gottwaldova jako velká voda vtrhly informace o zásahu bezpečnostních složek proti pokojnému průvodu studentů dne 17. 11. 1989 na Národní třídě v Praze. Po prvních zprávách o masakru, který si podle nepřesného sdělení zahraničního rozhlasu vyžádal dokonce život jednoho studenta, se zvedla nejen v Praze, ale po celé republice vlna občanského nesouhlasu. To byla ona symbolická poslední kapka, kterou přetekl pohár trpělivostí těch, kteří byli nuceni po Srpnu 1968 sklonit hlavu a ohnout záda. Začal týden masově navštěvovaných mítinků na náměstích našich měst a obcí, který se zapsal do dějin jako "sametová revoluce".

Do Gottwaldova dorazily první informace o událostech "krvavého pátku" na Národní třídě tele-

fonicky již v průběhu soboty 18. 11. 1989. Týž den večer přečetli herci Divadla pracujících divákům prohlášení pražských divadelníků k poslednímu událostem a pak ukázněně odehráli plánované představení. Následující den, v neděli 19. 11. 1989, se již nehrálo a gottwaldovští herci se připojili ke stávce pražských kolegů.

Okresní orgány v Gottwaldově se zpočátku tvářily, jako by se nic nedělo. Zmohly se pouze na jakési "mapování" nastalé politické situace. Jejich neinformovanost dne 20. 11. 1989 způsobila, že se předsednictvo OV KSČ usneslo na schválení "opatření pro zajištění klidu a pořádku". Iniciativa zůstávala v rukou herců, kteří se týž den večer sešli v Divadle pracujících k prvnímu diskusnímu večeru s občany. Tato setkání se pak pravidelně konala po celou dobu "sametové revoluce". V pondělí 20. 11. 1989 se také konal první mítink občanů Gottwaldova na náměstí Míru, na němž vystoupili studenti i zástupci nezávislých iniciativ, kteří vyzvali občany, aby se připojili ke stávce pražských studentů a herců.

Okresní výbor KSČ v Gottwaldově sice v úterý 21. 11. 1989 svolal do Velkého kina poradu předsedů základních organizací KSČ, výsledkem však byla pouze nicneříkající výzva k zachování klidu. Jasno o nastalé situaci neměli ani studenti technologické fakulty VUT Brno, kteří se týž den shromáždili, aby podpořili akci pražských kolegů.

Stanovisko zástupce stávkového výboru J. Deváta znělo poněkud opatrnicky: "Naše studentské hnutí se nespojilo s žádnými nelegálními strukturami a opozičními skupinami ani protisocialistickými silami." (!) Děkan fakulty dokonce přesvědčoval studenty o tom, že svým rozhodnutím připojit se ke stávce pražských vysokoškoláků ztrácejí čas ke studiu. Nebyl ostatně sám, kdo v těchto dnech nechápal, co se vůbec v Praze děje.

V úterý 21. 11. 1989 večer byla na pravidelném mítinku občanů na náměstí Míru už atmosféra poněkud jiná. Ozývala se tu hesla volající po svobodě a demokracii, byl vznesen požadavek na vyšetření událostí ze 17. 11. 1989 a na potrestání viníků brutálního zásahu proti studentům.

Ve středu 22. 11. 1989 se požadavky z mítinků a besed přenesly i do středních škol. Ve většině z nich se sice normálně učilo, avšak někde se kombinovala výuka s besedami o aktuální politické situaci. Stávkový výbor studentů VUT Brno setrval na stanovisku z předchozího dne: "nespojovat se s žádnými nelegálními strukturami ani protisocialistickými živly".

Ani sněhová vánice neodradila týž den večer tisíce občanů Gottwaldova od účasti na pravidelném mítinku na náměstí Míru. Lidé se spontánně přihlašovali k akcím studentů a umělců, požadovali dialog,

svobodu a politický pluralismus. (NP 24. 11. 1989)

Nazítí, ve čtvrtek 23. 11. 1989, došlo konečně ke schůzce mezi zástupci studentů technologické fakulty VUT s představiteli veřejného života města a okresu Gottwaldova (Ing. V. Šimek, F. Kubiš, Ing. A. Bartošek). Odpoledne se pak studenti sešli také se zástupci zlínského Občanského fóra (Ing. P. Bartoš, Ing. B. Koutný, M. Preininger, V. Nováková aj.). Večer se znovu zaplnilo náměstí Míru účastníky pravidelného mítinku. Přítomní na něm požadovali odhalení konkrétních viníků masakru ze 17. 11. 1989 a odstoupení představitelů KSČ a státu. Náměstí bylo poprvé také ozvučeno. Po zpěvu hymny se lidé spořádaně rozešli do svých domovů.

Série jednání, besed a mítinků pokračovala neztenčenou měrou i v pátek 24. 11. 1989, Vedoucí tajemník OV KSČ V. Valenta konečně uznal oprávněnost požadavku občanů na kádrové změny v ÚV KSČ, snad pod dojmem připravovaného zasedání tohoto stranického orgánu, který byl posléze donucen požadované změny provést.

Tento den se na veřejnosti také začaly po letech nuceného odmlčení objevovat někteří představitelé města a okresu z roku 1968. Mnozí z nich dokázali trpělivě čekat na svou rehabilitaci a satisfakci. Neodešli do exilu, přežili léta ponížení a zapomnění. Až příští měsíce a roky ukázaly, že na svou skutečnou, nikoli jen formální rehabilitaci čekali marně. Svědomí společnosti bylo totiž příliš zatíženo minulými křivdami. Mladá generace, vychovaná v husákovském stylu zapomnění na vlastní minulost, raději o rehabilitaci tzv. osmašedesátníků nechtěla ani slyšet. A tak se bezprostředně po odeznění euforie z konce roku 1989 začali do popředí dostávat úplně jiní, noví lidé. Podobnost této situace s obdobím po r. 1945 mohla, ale nemusela být náhodná. Až delší časový odstup ukáže, jak to tehdy, v listopadu 1989, vlastně bylo.

Známý spisovatel a cestovatel Ing. M. Zikmund se dne 24. 11. 1989 zúčastnil besedy se studenty gottwaldovského gymnázia na Lesní čtvrti. Na večerním mítinku na náměstí Míru se znovu ozývaly výzvy k potrestání viníků brutálního zásahu proti studentům. S ostrým odmítnutím se setkalo několik dní staré prohlášení předsednictva OV KSČ, publikované až 24. 11. 1989 v listu Naše pravda. Ke shromáždění občanů promluvila i pražská herečka M. Dvorská a jedna z přímých účastnic studentské manifestace ze 17. 11. 1989 v Praze na Národní třídě. Velký ohlas mělo i vystoupení dělníka z podniku Barum-Rudý říjen Otrokovice, který řekl: "Začali to studenti. Je to ostuda nás, dělníků, že jsme to nezačali sami. Děkujeme jim a už jsme tady!"

Nově se zrodivší tradice pravidelných podvečerních mítinků na hlavním gottwaldovském náměstí pokračovala i v sobotu 25. 11. 1989, kdy lidé netrpělivě očekávali zásadní personální změny ve vedení ÚV KSČ. Až v neděli 26. 11. 1989 se vedoucí tajemník OV KSČ V. Valenta odhodlal na dalším mítinku seznámit občany Gottwaldova se změněným stanoviskem zdejších komunistů z 25. 11. 1989. Určité uvolnění napětí, související s personálními změnami v ÚV KSČ, umožnilo, aby se lidé začali zajímat i o věci týkající se samotného města. Byla nastolena otázka navrácení sochy T. G. Masaryka na její místo před tzv. Masarykovými školami a žádost o obnovení původního názvu města - Zlín. (NP 28. 11. 1989)

Spontánní, i když ukázněná lidová shromáždění na náměstí Míru, vyvrcholila v pondělí 27. 11. 1989. V ten den byla vyhlášena ve všech podnicích

a závodech Gottwaldova i celého okresu generální stávka na podporu požadavků studentů a herců. Lidé s vlajkami a transparenty zaplnili opět hlavní gottwaldovské náměstí a žádali mimo jiné i propuštění zdejšího politického vězně J. Römera a požadovali rovněž ustavení nezávislých odborů. Na večerní tříhodinové diskusní setkání v Divadle pracujících přijeli pražští herci J. Obermaierová a M. Táborský. Hovořilo se také o finančním daru H. Týrlové, jakož i o potřebě "vyčistit minulost" a přehodnotit roky 1948 a 1968.

V úterý 28. 11. 1989 v 19.00 hodin se v Divadle pracujících konala v pořadí již druhá beseda s herci a členy OF. Prvním besedujícím byl R. Joska, který prohlásil, že ti, kteří dvacet let mlčeli, se teď hlásí o slovo. Na jeho nepřesné a paušalizující tvrzení bylo nutno odpovědět. Vzápětí tak učinili hned dva z přítomných: F. Bobák a Dr. K. Pavlišťík.

Člen OF F. Bobák řekl: "Dvacet let mnoho lidí mlčelo, protože muselo. Na všech schůzích vyzývali k diskusím. Tak ji mají. V budově ONV jsem si přečetl heslo K. Gottwalda: Na konci všeho našeho snažení necht' je člověk a péče o jeho dobro. Já bych to poopravil: Na začátku všeho našeho snažení necht' je člověk a jeho dobro."

Slova R. Josky uvedl na pravou míru druhý z řečníků - Dr. K. Pavlišťík: "Dvacet let jsem nevykřikoval ani nemlčel. I v době, kdy jsem byl členem strany. Za to jsem se šel poučit k lopatě. Nepoučil jsem se v tom, že není důstojné mlčet, kdy ostatní mlčí a kdy se nedějí dobré věci. Vraťme se do historie a chovejme se tak, jak se sluší na příslušníky národa, v němž žili J. Hus, J. A. Komenský a T. G. Masaryk." (NP 1. 12. 1989)

OPĚT MĚSTO ZLÍN

Do čela společenských a politických změn zahájených 17. 11. 1989 se postavilo v celém státě nově vzniklé celonárodní hnutí - Občanské fórum (OF). V Gottwaldově se v prvních dnech "sametové revoluce" do jeho užšího vedení dostali tito jeho představitelé: Ing. M. Zikmund, MUDr. J. Bartoš, P. Jungmann, S. Devátý, J. Pinkava, S. Tříška a J. Devát. (NP 1. 12. 1989)

Záhy poté, kdy bylo na jednom z listopadových mítinků rozhodnuto o přejmenování Gottwaldova na Zlín, zažilo město "historickou" návštěvu syna zakladatele zlínské obuvnické firmy - T. J. Bati, který do tohoto města zavítal dne 16. 12. 1989 v doprovodu předlistopadového předsedy České národní rady a člena ÚV KSČ J. Kempného a z listopadových dnů roku 1989

Tomáš J. Bata s manželkou po 50 letech u hrobu svého otce

T. J. Bata a V. Komárek

populárního prognostika V. Komárka.

Nakonec se obyvatelé Gottwaldova dočkali i přejmenování svého města. Na základě usnesení rady Jihomoravského KNV v Brně č. 271-14 ze dne 21. 12. 1989 byl název města i okresu Gottwaldova od 1. 1. 1990 změněn na původní jméno, které neslo po staletí - Zlín. Nezůstalo jen u této změny. Dne 19. 1. 1990 dopoledne byla z podstavce na náměstí Práce odstraněna také socha K. Gottwalda. Tento akt uzavřel jednu etapu v dějinách města, během níž "první dělnický prezident" bděl nad "budováním socialismu" zdejších obyvatel.

Občanské fórum mělo v té době před sebou náročný úkol: přivést zemi ke svobodným volbám. O tom se hovořilo dne 6. 1. 1990 na schůzce zástupců OF ve velkém sále Domu kultury ROH Svit ve Zlíně, jakož i o tom, aby občané nedopustili nahrazení jednoho kariéristy jiným. Dr. K. Pavlišťík v této souvislosti varoval přítomné před přílišným radikalismem některých náhle se objevivších "revolucionářů": "Nesmíme na každého křičet, že převléká kabát, časem se to totiž pozná. Nesmíme však zapomenout, že naše ekonomika musí trvale fungovat. Pokud vyměníme všechno, pak také nemusí pracovat nic!" (NP 9. 1. 1990)

Polistopadové změny se dotkly také některých volených funkcí. Na

Shromáždění občanů před radnicí

Rozhovor pro média

Občané města na náměstí Míru

"Mrakodrap" vždy s aktuální výzdobou

T. J. Bata v rozhovoru se S. Devátým

21. plenárním zasedání MěNV ve velkém sále interhotelu Družba se 9. 1. 1990 uskutečnila volba nového předsedy MěNV. Stal se jím Jiří Kladníček ze s. p. Barum Zlín. Zároveň probíhalo i účtování s minulostí. Ing. P. Bartoš a Ing. B. Koutný jménem OF Zlín vyzvali dosavadního poslance Ing. M. Tomana, aby se vzdal poslaneckého mandátu ve Sněmovně národů Federálního shromáždění.

Zlín během své "masarykovské" cesty navštívil dne 7. 3. 1990 také prezident V. Havel. U příležitosti 140. výročí narození T. G. Masaryka znovu odhalil so-

chu prvního prezidenta ČSR před budovami tzv. Masarykových škol ve Zlíně. Na návštěvu města přijel 6. 4. 1990 také bývalý ministr zahraničí z r. 1968 J. Hájek, který besedoval s občany Zlína v kině Svět, jakož i předseda české vlády P. Pithart (18. 5. 1990). Svůj postoj k politickým změnám vyjadřovali občané Zlína také svou vlastní aktivitou. Dne 16. 1. 1990 se zúčastnili vzpomínkového shromáždění k výročí upálení J. Palacha a 10. 4. 1990 podpořili i výzvu OF ČKD Polovodiče, týkající se majetku KSČ. Dne 8. 3. 1990 přijela do Zlína kanadská delegace, vedená T. J. Baťou.

Svobodné volby 1990

Již 23. 1. 1990 zveřejnila Naše pravda informaci o kandidátech OF navržených do zákonodárných sborů. Do Federálního shromáždění byli navrženi: S. Devátý, A. Černý a J. Honajzer. Noviny také otiskly rozhovor s oběma posledně jmenovanými (NP 6. 4. 1990 a 25. 5. 1990).

Pro červnové volby 1990 byli do Federálního shromáždění navrženi tyto kandidáti OF: do Sněmovny lidu FS: A. Černý, Ing. M. Zikmund; do Sněmovny národů FS: S. Devátý, MUDr. V. Zvoníčková; do České národní rady: J. Honajzer, MUDr. J. Bartoš, Z. Toufarová, PhDr. K. Pavlišník a S. Knedlová. (NP 25. 5. 1990)

Ve volbách, v nichž se od r. 1946 občané mohli po dlouhé době opět svobodně rozhodnout, komu dát svůj hlas, bylo ve dnech 9.-10. 6. 1990 za region Zlínska zvoleno pět poslanců. Do Federálního shromáždění: A. Černý (OF), S. Devátý (OF) a V. Váňa (Společnost pro Moravu a Slezsko); do České národní rady: V. Čundrle (KSČ) a J. Honajzer (OF).

Od prvních svobodných voleb v r. 1990 se začala psát nová kapitola v dějinách Zlína. Také občané tohoto města, jehož počátky sahají až do 13. století, se vydali na cestu obnovené demokracie, směrem k politickému pluralismu a tržnímu hospodářství. Je to cesta nikoli zpátky, ale kupředu - vstříc 21. století.

